

Research Paper

The Socio-Economic Factors Influencing Iran's Political Protests in 2022 (Case Study: Isfahan City)**Kazem Jafari Harandi¹** **Nejat Mohammadifar²** **Hossein Fatahi Ardakani³**

1. Master's student in political science, Ardakan University, Ardakan, Iran

2. Assistant Professor of Political Science, Ardakan University, Ardakan, Iran

3. Assistant Professor of Political Science, Ardakan University, Ardakan, Iran

DOI: <https://doi.org/10.22034/ipsa.2024.523>

Receive Date: 29 July 2024

Revise Date: 25 September 2024

Accept Date: 26 October 2024

©2021 by the authors, Licensee IPSA, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Extended Abstract**Introduction**

One of the important topics in the field of political sociology is the issue of political protests, which play a vital and increasingly significant role in modern politics. Protests against discrimination, corruption, economic inequality, and other grievances demonstrate that around the world, protest movements are viewed as powerful catalysts for "change." Political protests challenge the prevailing structures of power and authority and may involve the ruling system in a series of political and social crises. Over the past two decades, and especially in recent years, protests have surged in Iranian society. Mass actions related to the protests of June and July 2018, January 2016, and November 2018 occurred extensively in several major cities of Iran, alongside local protests such as those by the Haft Tappeh sugarcane workers in 2017 and the Isfahan farmers' protests in 2021. These actions are considered significant. It can be said that the political protests of the summer and autumn of 2022 are among the most important political protests in the history of the Islamic Republic of Iran. These protests arose from functional and contextual deficiencies; in this sense, the death of Mahsa Amini, an Iranian Kurdish girl, was merely a spark or pretext for the protests of 2022. These protests were rooted in underlying issues such as the existence or perception of injustice, meritocracy, widespread violations at various levels of governance, the government's failure to respect the dignity of citizens, and many other social and economic crises. Accordingly, the current research aims to analyze the role of socio-economic factors influencing the political protests of the people of Isfahan in 2022.

Methodology

In terms of its nature and content, the research method employed in this study is descriptive-analytical, falling within the survey branch. The study aims to achieve practical objectives through the collection of data over a six-month period, utilizing a cross-sectional design. The statistical population for this research comprises citizens aged 15 and older residing in Isfahan, which, according to the 2015 census, amounted to 2,243,249 individuals. The sample size was determined to be 384 participants, calculated using Cochran's formula. This sample was selected through an available sampling

– Corresponding Author:**Nejat Mohammadifar, Ph.D.****E-mail:** n.mohammadifar@ardakan.ac.ir

method, chosen for its practicality in accessing participants via social networks such as Etaa and Telegram. The data collection instrument utilized was a standardized questionnaire.

Results and Discussion

The analysis of the data obtained from the demographic variables reveals a relatively balanced distribution of respondents between genders. Notably, the highest frequency of respondents is found within the age group of 46 to 60 years, with the majority holding a bachelor's degree. Additionally, most respondents are married and reside in urban areas. Regarding housing conditions, a significant proportion of participants live in rented accommodations and belong to the middle economic class. Finally, the employment status indicates that a greater number of individuals are employed in government positions, while a considerable portion remains unemployed. The table below examines the relationship between independent variables and political protests.

Table 1: Examination of research hypotheses

independent variable	dependent variable	Correlation coefficient	P value	R-Squared
Use of social networks	Political protests	0/703	0/000	0/49
Weakness of the public sphere	Political protests	0/664	0/000	0/44
Political trust	Political protests	-0/703	0/000	0/49
lack of social vitality	Political protests	0/779	0/000	0/61
Despair about the future	Political protests	0/759	0/000	0/58
Expensiveness	Political protests	0/760	0/000	0/58
Financial corruption	Political protests	0/725	0/000	0/53
Economic dissatisfaction	Political protests	0/730	0/000	0/53
Unemployment	Political protests	0/726	0/000	0/527
Feeling of relative deprivation	Political protests	0/811	0/000	0/65
Religiosity	Political protests	-0/771	0/000	0/59

Conclusion

The research results indicate a positive and significant relationship between the use of social networks, the weakening of the public sphere, lack of social vitality, hopelessness about the future, high prices, financial corruption, economic dissatisfaction, unemployment, and the feeling of relative deprivation with political protests. The political protests of the fall of 1401, which stemmed from various economic, social, and political factors, were coordinated and intensified through the extensive use of social networks such as Instagram, Telegram, and Twitter. In Isfahan, these platforms were particularly utilized for quickly disseminating information about the locations and times of gatherings, sharing videos and live images of events, and expressing political views and slogans.

Conversely, in recent years, the public sphere in Iran, especially in Isfahan, has encountered numerous challenges. Factors such as media restrictions, a reduction in the activities of independent civil organizations, and limitations imposed on social networks have contributed to the weakening of this space. The lack of social vitality was also identified as a significant factor related to political protests. A decline in social vitality typically correlates with increased dissatisfaction and mistrust towards government institutions. When citizens perceive that their living conditions are not improving and their efforts to instigate change are futile, they gradually withdraw from constructive participation in society and may resort to political protests.

Moreover, in Isfahan, factors such as unemployment, inflation, high prices, financial

corruption, social restrictions, and a lack of suitable job opportunities have heightened feelings of despair among citizens. The results also indicate that economic dissatisfaction can significantly influence the social and political behavior of individuals. In Isfahan, economic dissatisfaction is a primary driver of political protests, often arising as a reaction to economic challenges and the government's inability to address these issues.

Based on the findings of this research, there is a significant and positive relationship between the feeling of relative deprivation and the political protests of Isfahan citizens. This feeling can lead to dissatisfaction with the status quo, diminished trust in government institutions, and government systems, particularly when these entities fail to resolve economic and social problems. Finally, the results reveal a significant relationship between religiosity and the political protests of Isfahan citizens. Religiosity, as a cultural and social dimension, can profoundly impact individuals' political and social behavior.

Keywords: Social Factors, Economic Factors, Political Protests, Isfahan.

References

- Amosun, T. S., Chu, J., Rufai, O. H., Muhideen, S., Shahani, R., & Gonlepa, M. K. (2022). Does e-government help shape citizens' engagement during the COVID-19 crisis? A study of mediational effects of how citizens perceive the government. *Online Information Review*, 46(5), 846-866.
- Archer, C. M., Jiang, X., Thurston, I. B., & Floyd, R. G. (2019). The differential effects of perceived social support on adolescent hope: Testing the moderating effects of age and gender. *Child indicators research*, 12(6), 2079-2094.
- Arikan, G., & Bloom, P. B. N. (2019). Religion and political protest: A cross-country analysis. *Comparative political studies*, 52(2), 246-276.
- Azedi, A. (2023). Does Job Insecurity Motivate Protest Participation? A Multilevel Analysis of Working-Age People from 18 Developed Countries. *Sociological Perspectives*, 66(3), 476-495.
- Bekmagambetov, A., Wagner, K. M., Gainous, J., Sabitov, Z., Rodionov, A., & Gabdulina, B. (2018). Critical social media information flows: political trust and protest behaviour among Kazakhstani college students. *Central Asian Survey*, 37(4), 526-545.
- Białowolski, P. (2016). The influence of negative response style on survey-based household inflation expectations. *Quality & Quantity*, 50(2), 509-528.
- Boulianne, S., & Ohme, J. (2022). Pathways to environmental activism in four countries: social media, environmental concern, and political efficacy. *Journal of Youth Studies*, 25(6), 771-792.
- Boulianne, S., Koc-Michalska, K., & Bimber, B. (2020). Mobilizing media: Comparing TV and social media effects on protest mobilization. *Information*,

- Communication & Society*, 23(5), 642-664.
- Byrd, W. C., Gilbert, K. L., & Richardson Jr, J. B. (2017). The vitality of social media for establishing a research agenda on black lives and the movement. *Ethnic and Racial Studies*, 40(11), 1872-1881.
- Dehghan, H. (2022). *Investigating the causes and analysis of the formation of the November, movement in 2019*. Master's thesis, Payam Noor University, North Khorasan province. (In Persian).
- Delavar, A., & Radmard, M. (2024). Relative deprivation and political instability: a case study of protests in November 2018. *Research Letter of Political Science*, 19(2). (In Persian).
- Delavari, A., & Rahbari, M. (2023). Election Promises, Government Limitations, and Political Protests in Iran Case study: Rouhani's Second Government (August 2016-September 2017). *State Studies*, 9(34), 179-214. (In Persian).
- Della Porta D, Diani M (2006) *Social Movements: An Introduction*. Blackwell, Oxford
- Dubé, L., & Guimond, S. (2014). Relative deprivation and social protest: The personal-group issue. In *Relative deprivation and social comparison* (pp. 201-216). Psychology Press.
- Dutil, P. (2022). What do people want from politics? Rediscovering and repurposing the "Maslow Hierarchy" to teach political needs. *Journal of Political Science Education*, 18(1), 138-149.
- Farooq, S., Bukhari, S., & Ahmed, M. (2017). Arab spring and the theory of relative deprivation. *International Journal of Business and Social Science*, 8(1), 126-132.
- Finlayson, J. G., & Rees, D. H. (2023). Jürgen Habermas.
- Geremek, B. (2019). *Between hope and despair. In Eastern Europe... Central Europe... Europe*. Routledge.
- Gershtenson, J., Ladewig, J., & Plane, D. L. (2006). Parties, institutional control, and trust in government. *Social Science Quarterly*, 87(4), 882-902.
- Gharani, M. (2009). "Investigation and analysis of the relationship between corruption and the principles of good governance and its impact on organizational culture (case study: administrative corruption), *Proceedings of the Administrative Health Promotion Conference*, Zaman Nou Publishing House, Tehran. (In Persian).
- Grant, P. R. (2008). The protest intentions of skilled immigrants with

- credentialing problems: A test of a model integrating relative deprivation theory with social identity theory. *British Journal of Social Psychology*, 47(4), 687-705.
- Gupta, D. (2023). *Protest politics today*. John Wiley & Sons.
- Gurr, T. R. (2008). *Why men Rebel?* Translated by Ali Murshidizadeh, Tehran: Research Institute of Strategic Studies. (In Persian).
- Habermas, J. (2007). *Criticism in the public sphere*, translated by: Hossein Busharieh, Tehran: Ney Publishing. (In Persian).
- Harris, F. C. (1994). Something within: Religion as a mobilizer of African-American political activism. *The Journal of Politics*, 56(1), 42-68.
- Hoffman, M., & Jamal, A. (2014). Religion in the Arab Spring: Between two competing narratives. *The Journal of Politics*, 76(3), 593-606.
- Holub, R. C. (2013). *Jurgen Habermas: Critic in the public sphere*. Routledge.
- Huang, L., Zheng, D., & Fan, W. (2022). Do social networking sites promote life satisfaction? The explanation from an online and offline social capital transformation. *Information Technology & People*, 35(2), 703-722.
- Jamal, A. (2005). The political participation and engagement of Muslim Americans: Mosque involvement and group consciousness. *American Politics Research*, 33(4), 521-544.
- Jarosch, G. (2023). Searching for job security and the consequences of job loss. *Econometrica*, 91(3), 903-942.
- Kliuchnyk, R. M. (2017). Relative deprivation and political protest. *Scientific and Theoretical Almanac Grani*, 20(1), 62-67.
- Kritzer, H. M. (1977). Political protest and political violence: A nonrecursive causal model. *Social Forces*, 55(3), 630-640.
- Kurer, T., Häusermann, S., Wüest, B., & Enggist, M. (2019). Economic grievances and political protest. *European Journal of Political Research*, 58(3), 866-892.
- Landmark, M. (2016). *Trust in public institutions: A comparative study of Botswana and Tanzania*. Master's Thesis in Public Administration. University of Bergen.
- Letsoara, T. J. (2021). *Political Trust and Protest Behaviour*. Local Government in the Free State.
- Lipsky, M. (1968). Protest as a political resource. *American political science review*, 62(4), 1144-1158.
- Loveland, M. T., Sikkink, D., Myers, D. J., & Radcliff, B. (2005). Private prayer and civic involvement. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 44(1), 1-14.

- Massoud, T. G., Doces, J. A., & Magee, C. (2019). Protests and the Arab Spring: An empirical investigation. *Polity*, 51(3), 429-465.
- McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (1977). Resource mobilization and social movements: A partial theory. *American journal of sociology*, 82(6), 1212-1241.
- Mieriga, I. (2014). Political alienation and government-society relations in post-communist countries. *Polish Sociological Review*, 185(1), 3-24.
- Mohammadifar, N. (2023). Knowing the socio-economic factors related to the presence of women in the recent unrest in Kermanshah. *National Conference on Women and Identity of Islamic Iran*. Guilan. (In Persian).
- Moini Alamdari, J. (2001). Habermas: Transnationalism and the expansion of public domain, *Strategy Magazine*, 9(3), 23-37. (In Persian).
- Moyano, M., Lobato, R. M., & Trujillo, H. M. (2024). Social alienation as a bridge between unemployment and support for political violence. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 1-10
- Ngah, A. H., Gabarre, S., Eneizan, B., & Asri, N. (2021). Mediated and moderated model of the willingness to pay for halal transportation. *Journal of Islamic Marketing*, 12(8), 1425-1445.
- Noroozpour, M. (2019). Analysis of political protests of January 2018 in Iran. *Research Letter of Political Science*, 14(4), 185-220. (In Persian).
- Oliver, R. L. (1999) Whence consumer loyalty?. *Journal of marketing*, 63(4_suppl1), 33-44.
- Opp, K. D. (2009). *Theories of political protest and social movements: A multidisciplinary introduction, critique, and synthesis*. Routledge.
- Ortiz, J., & Tripathi, A. K. (2017). *Resource mobilization in Social Media: the Role of Influential Actors*. ECIS.
- Paasonen, K. (2022). Does Unemployment Drive Political Violence and Protest?: Focusing on the Case of Middle Eastern and North African Youth. *Conflict Trends*, 1, 1-4.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Touchstone.
- Putnam, R. D. (2015). *Bowling alone: America's declining social capital*. Routledge.
- Sadeghiyan, H., Masoudnia, H., Nassaj, H., & Rahbar Ghazi, M. (2021). Explaining the Relationship between Relative Deprivation Feeling and Political

- Satisfaction (Case study: 18-35 year old youth living in Isfahan). *Journal of Political Sociology of Islamic World*, 9(19), 197-228. (In Persian).
- Sayles, M. L. (1984). Relative deprivation and collective protest: an impoverished theory?. *Sociological Inquiry*, 54(4), 449-465.
- Schwartz, D. C. (2017). *Political alienation and political behavior*. Routledge.
- She, L., Rasiah, R., Turner, J. J., Guptan, V., & Nia, H. S. (2021). Psychological beliefs and financial well-being among working adults: the mediating role of financial behaviour. *International Journal of Social Economics*, 49(2), 190-209.
- Simonson, M. D., Block Jr, R., Druckman, J. N., Ognyanova, K., & Lazer, D. (2024). Black Networks Matter: The Role of Interracial Contact and Social Media in the 2020 Black Lives Matter. *Elements in Contentious Politics*. <https://www.cambridge.org/core/elements/black-networks-matter/F1D7CC20FE798260F22D3E40ABE26A03>
- Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M., Ware, L., Danovsky, M., & Stahl, K. J. (1997). The development and validation of the Children's Hope Scale. *Journal of pediatric psychology*, 22(3), 399-421.
- Taleban M R. (2020). Religiosity and the potential for political protest. *Social Problems of Iran*. 11(1), 143-176. (In Persian).
- Teorell, J., Torcal, M., & Montero, J. R. (2007). 13 Political participation. Citizenship and involvement in European democracies, *A comparative analysis*, 17, 334.
- Tilly C, Tarrow S (2006). *Contentious politics*. Paragon Press, Lanham.
- Valinejad, A., & Kazemi, A. (2021). Sociological Analysis of Iran' 2019 Demonstrations. *Research Letter of Political Science*, 16(4), 221-252. (In Persian).
- Wang, D., Kan, W., Qin, S., Zhao, C., Sun, Y., Mao, W. & Hu, Y. (2021). How authentic leadership impacts on job insecurity: The multiple mediating role of psychological empowerment and psychological capital. *Stress and Health*, 37(1), 60-71.
- Xue, M., Shen, H., & Zhao, J. (2018). Risk factors influencing environmental protest severity in China. *International Journal of Conflict Management*, 29(2), 189-212.
- Zumárraga-Espinosa, M. R. (2020). Redes sociales y protesta política: Un análisis del rol moderador del estatus socioeconómico y la pertenencia a grupos políticos. *Doxa Comunicación. Revista interdisciplinar de estudios de*

comunicación y ciencias sociales, 55-77.

عوامل اجتماعی-اقتصادی مؤثر بر اعتراضات سیاسی ایران در سال ۱۴۰۱ (مطالعه موردی شهر اصفهان)

کاظم جعفری هرندی^۱ - نجات محمدی فر^۲ - حسین فتاحی اردکانی^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه اردکان، اردکان، ایران

۲. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه اردکان، اردکان، ایران

۳. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه اردکان، اردکان، ایران

لینک گزارش نتیجه مشابهت‌یابی: <https://www.samimnoor.ir/view/fa/SimilarityResult?ItemID=9376204478/7%>

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.1735790.1403.19.3.1.9>

چکیده

اعتراضات سیاسی پاییز ۱۴۰۱ از مهم‌ترین اعتراضات سیاسی در طول تاریخ جمهوری اسلامی ایران بود. هرچند بهانه شروع این اعتراضات، واکنش به فوت مهسا امینی، دخترگرد ایرانی، بود، اما در سطحی گسترده‌تر، بر بستری از کاستی‌های زمینه‌ای و عملکردی، مانند وجود یا ادراک بی‌عدالتی، احساس محرومیت نسبی، تخلفات گسترده در سطوح مختلف حکمرانی، عدم رعایت کرامت شهروندان از سوی حاکمیت، ناامیدی از بهبود وضع موجود، و انباشته شدن بسیاری از بحران‌های اجتماعی و اقتصادی دیگر شکل گرفته و تشدید شدند. براین اساس، هدف اصلی مقاله حاضر، بررسی عوامل اجتماعی-اقتصادی مؤثر بر اعتراضات سیاسی ایران در سال ۱۴۰۱ در شهر اصفهان است. این پژوهش به‌لحاظ ماهیت و محتوا، توصیفی-تحلیلی از شاخه پیمایشی و به‌لحاظ هدف، کاربردی از نوع مقطعی است. جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اصفهان است که براساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، برابر با ۲۲۴۳۲۴۹ نفر بوده است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران، ۳۸۴ نفر به‌دست آمد که این تعداد به روش نمونه‌گیری دردسترس انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه استاندارد بود که روایی و پایایی آن‌ها تأیید شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با ضریب همبستگی و تحلیل رگرسیون و توسط نرم‌افزار SPSS انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد که بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی ($r=0/703$)، ضعف حوزه عمومی ($r=0/664$)، فقدان نشاط اجتماعی ($r=0/779$)، ناامیدی از آینده ($r=0/759$)، گرانی ($r=0/760$)، بیکاری ($r=0/726$)، فساد مالی ($r=0/725$)، نارضایتی اقتصادی ($r=0/730$)، و احساس محرومیت نسبی ($r=0/811$) با اعتراضات سیاسی، رابطه مثبت و بین دین‌داری ($r=-0/771$) و اعتماد سیاسی ($r=-0/703$) با اعتراضات سیاسی، رابطه منفی وجود دارد. همچنین، محرومیت نسبی، گرانی، ناامیدی از آینده، فقدان نشاط اجتماعی، و ضعف حوزه عمومی به‌صورت مثبت و دین‌داری به‌صورت منفی، اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی را پیش‌بینی می‌کنند.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۰۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۷/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۰۵

نوع مقاله: پژوهشی

واژگان کلیدی:

عوامل اجتماعی،
عوامل اقتصادی،
اعتراضات سیاسی،
اصفهان

- نویسنده مسئول:

نجات محمدی فر

پست الکترونیک: n.mohammadifar@ardakan.ac.ir

مقدمه

یکی از مباحث مهم حوزه جامعه‌شناسی سیاسی، موضوع اعتراضات سیاسی است که نقش حیاتی و فزاینده‌ای در سیاست مدرن دارد. اعتراض به تبعیض، فساد، نابرابری اقتصادی، و نارضایتی‌های دیگر، نشان می‌دهد که در سرتاسر جهان، جنبش‌های اعتراضی، کاتالیزورهای قدرتمند «تغییر» به‌شمار می‌آیند. در دموکراسی‌ها و نیز حکومت‌های استبدادی، کشورهای ثروتمند و همچنین، فقیر، شهروندان همواره به اعتراض به‌عنوان راهی برای رسیدگی به طیفی از ناملایمات اجتماعی و سیاسی ادراک‌شده مراجعه می‌کنند (گوپتا^۱، ۲۰۲۳). اعتراض سیاسی، شیوه‌ای از کنش سیاسی معطوف به یک یا چند سیاست یا شرایطی است به‌گونه‌ای غیرمتعارف ظهور و بروز می‌یابد و برای دریافت پاداش از نظام‌های سیاسی یا اقتصادی انجام می‌شود (لیپسکی^۲، ۱۹۶۸)؛ به بیان روشن‌تر، اعتراض سیاسی به مجموعه‌ای از اقدامات مخالفت‌آمیز افراد اشاره دارد که با استفاده از سیاست‌های مقابله، به‌منظور تأثیرگذاری بر سیاست عمومی انجام می‌شود (کریترز^۳، ۱۹۷۷، ۶۳۰).

امروزه اعتراض سیاسی به‌عنوان مسیری برای بیان و بسیج سیاسی، در حال افزایش است. اقدامات اعتراضی ممکن است کم‌وبیش سازماندهی‌شده، منظم، قانونی یا غیرقانونی، مشروع یا غیرمشروع، و خشونت‌آمیز باشند (اوپ^۴، ۲۰۰۹، ۳۹). اعتراض ممکن است از سازمان‌های اجتماعی‌ای ناشی شود که به‌لحاظ ساختار، عضویت، دامنه، منابع، و ظرفیت بسیج با یکدیگر تفاوت دارند (دلاپورتا و دیانی^۵، ۲۰۰۶). اعتراض به‌عنوان شکلی از مشارکت مستقیم، نیازمند تلاش گسترده و درجه معینی از درگیری است و به‌طور بالقوه، فشار زیادی بر بازیگران مورد رقابت اعمال می‌کند؛ اگرچه ممکن است، نتیجه مورد انتظار را به‌همراه نداشته باشد (تیلی و تراو^۶، ۲۰۰۶). اعتراض سیاسی باید آزادانه و داوطلبانه باشد و توسط جامعه مدنی سازماندهی شود، نه توسط نهادهای دولتی که در پی حمایت مردم هستند (تورل و

1. Gupta
2. Lipsky
3. Kritzer
4. Opp
5. Della Porta & Diani
6. Tilly & Tarrow

همکاران^۱، ۲۰۰۷). اعتراض سیاسی، ساختارهای قدرت و اقتدار غالب را به چالش می کشد و ممکن است نظام حاکم را در یک سلسله از بحران های سیاسی و اجتماعی درگیر کند.

در طول دو دهه گذشته و به ویژه در سال های اخیر، اعتراضات در جامعه ایران نیز افزایش یافته است. کنش های جمعی مرتبط با اعتراضات خرداد و تیر ماه سال ۱۳۸۸، دی ماه ۱۳۹۶، و آبان ۱۳۹۸ که به گونه ای گسترده در برخی شهرهای مهم ایران رخ داد و همچنین، اعتراضات محلی ای مانند اعتراضات کارگران نیشکر هفت تپه در سال ۱۳۹۷ و پس از آن، اعتراض کشاورزان اصفهانی در سال ۱۴۰۰، بخش عمده این کنش ها به شمار می آمدند. شاید بتوان گفت، اعتراضات سیاسی تابستان و پاییز ۱۴۰۱ از مهم ترین اعتراضات سیاسی در طول تاریخ جمهوری اسلامی ایران بوده است. که بر بستری از کاستی های زمینه ای و عملکردی رخ داد؛ به این معنا که فوت مهسا امینی، دختر گُرد ایرانی، تنها جرقه یا بهانه ای برای اعتراضات ۱۴۰۱ بود که بر بستری از مسائل زمینه ای مانند وجود یا ادراک بی عدالتی، شایسته سالاری، و تخلفات گسترده در سطوح گوناگون حکمرانی، عدم رعایت کرامت شهروندان از سوی حاکمیت، و بسیاری از بحران های اجتماعی و اقتصادی دیگر شکل گرفته و تشدید شدند.

اصفهان نیز همچون شهرهای دیگر ایران، شاهد اعتراضات سیاسی گسترده در پاییز ۱۴۰۱ بود. نارضایتی و ناامیدی بخشی چشمگیری از شهروندان اصفهانی از وضعیت حکمرانی موجود، ضعف نظام قانونی و اجرایی کشور، ناتوانی و ناکارآمدی حاکمیت در حل مشکلات اقتصادی و اجتماعی مناطق گوناگون این شهر، نقض حقوق و آزادی های مدنی شهروندان توسط نظام حاکم، و سرانجام، انباشته شدن خواسته های سیاسی، اجتماعی، و اقتصادی شهروندان اصفهانی در چند دهه اخیر، سبب شد که مردم این شهر نیز همچون شهرهای دیگر، به بهانه مرگ مهسا امینی و به نشانه اعتراض در تابستان و پاییز ۱۴۰۱، نزدیکی سی و سه پل، تجمع اعتراضی برپا کردند؛ اعتراضاتی که به صحن دانشگاه ها، به ویژه دو دانشگاه شمالی و جنوبی آن، یعنی دانشگاه اصفهان و دانشگاه صنعتی کشیده شد و ابعاد نسبتاً گسترده ای یافت؛ به گونه ای که تا چند ماه، شهر اصفهان، فضای امنیتی به خود گرفت. برداشتن روسری از سر، سر دادن شعارهای ساختارشکنانه، به ویژه در شب ها، فراخوان و برگزاری گردهمایی های اعتراضی، بستن خیابان ها، آسیب رساندن به مکان های دولتی و درگیری با

1. Teorell et al

نیروهای حکومتی، ازجمله شیوه‌های بیان اعتراضات سیاسی در شهر اصفهان در آن دوره بود. از آنجاکه شهر اصفهان در تحولات سیاسی-اجتماعی تاریخ معاصر خود مانند نهضت تنباکو، نهضت مشروطه، و انقلاب اسلامی ایران، همیشه نقشی پیشگام داشته است، بررسی اعتراضات سیاسی در این شهر، اهمیت فراوانی دارد. براین اساس، پژوهش حاضر درصدد است تا نقش عوامل اجتماعی-اقتصادی مؤثر بر اعتراضات سیاسی مردم اصفهان در سال ۱۴۰۱ را واکاوی کند.

۱. پیشینه پژوهش

دلاور و رادمرد (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «محرومیت نسبی و بی‌ثباتی سیاسی: مطالعه موردی اعتراضات آبان ۱۳۹۸» درصدد پاسخ به این پرسش بوده‌اند که «نحوه شکل‌گیری و تأثیر محرومیت نسبی بر بی‌ثباتی سیاسی در آبان ۱۳۹۸ چگونه بوده است؟» یافته‌های پژوهش آن‌ها نشان می‌دهد، تکانه افزایش قیمت بنزین، فرصتی برای ابراز این نارضایتی فراهم کرد. این نارضایتی خود را در چارچوب ارتباطات جدید و فرهنگ اینترنت بازیافت و شبکه‌های اجتماعی، نقش بی‌بدیلی در گسترش نارضایتی‌ها داشتند.

سردارنیا و البرزی (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل اعتراضات صنفی-اجتماعی اخیر در ایران از منظر نظریه سیاست خیابان» در پاسخ به چرایی اعتراض‌های صنفی و اجتماعی دی‌ماه ۱۳۹۶ نشان داده‌اند که به‌ترتیب، متغیرهای اقتصادی-معیشتی، سیاسی، اجتماعی، انگیزشی، محیط‌زیستی، و حقوقی بر این اعتراض‌ها تأثیرگذار بوده‌اند.

دلاوری و رهبری (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «وعده‌های انتخاباتی، محدودیت‌های دولت و اعتراضات سیاسی در ایران؛ مطالعه موردی نخستین سال دولت دوم روحانی (مرداد ۱۳۹۶ تا مرداد ۱۳۹۷)» نشان داده‌اند که عواملی همچون فشار فزاینده نیروها و نهادهای زیر کنترل جناح رقیب در چینش کابینه، خروج آمریکا از برجام، و تشدید تحریم‌ها و سیاست‌های نامنسجم و گاه متناقض خود دولت، به‌ویژه در زمینه‌های پولی-مالی و بودجه‌ریزی، سبب تعمیق بحران اقتصادی، افزایش تورم، بیکاری و فقر، و نگرانی طبقات پایین و متوسط شد. این وضعیت، زنجیره‌ای از اعتراضات اجتماعی و سیاسی را در عرصه واقعی و فضاهای مجازی، به‌ویژه از دی‌ماه ۱۳۹۶ تا مرداد ۱۳۹۷ برانگیخت.

شاکری و صیادی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش توئیت در اعتراضات

آبان‌ماه ۱۳۹۸ شهر تهران» نشان دادند که بین میزان استفاده از توییتر و کنشگری سیاسی جوانان در اعتراضات سیاسی، رابطه معناداری وجود دارد.

محمدی‌فر (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «شناخت عوامل اجتماعی-اقتصادی مرتبط با حضور زنان در ناآرامی‌های اخیر در شهر کرمانشاه»، ۹ عامل را به عنوان عوامل اجتماعی-اقتصادی مرتبط با حضور زنان در ناآرامی‌های سال ۱۴۰۱ در ایران، شناسایی کرده است: شبکه‌های اجتماعی، شبکه‌های ماهواره‌ای، میزان دین‌داری، رفتارهای جمعی نمایشی، بیکاری، ناامیدی از اشتغال در آینده، گرانی و تورم، سبک زندگی، تبعیض و نابرابری و بی‌اعتمادی سیاسی.

دهقان (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «بررسی علل و واکاوی شکل‌گیری جنبش آبان ۹۸»، دلایل شکل‌گیری جنبش آبان ۱۳۹۸ را بررسی کرده و نتیجه گرفته است که عوامل پرشماری چون افزایش سه‌برابری قیمت بنزین، اقدام کارشناسی نشده، فاصله مسئولان از مردم و دردهای آنان، و فریبکاری و فرافکنی رئیس‌جمهور و مسئولان، از جمله علل اصلی شکل‌گیری این جنبش بوده‌اند.

ولی‌نژاد و کاظمی (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی ناآرامی‌های آبان ۱۳۹۸» نشان داده‌اند که وقوع این ناآرامی‌ها در قالب واکنش‌هایی ماشین‌وار از طریق شکل‌گیری «ترس از فقر» در میان پریکریتهای جمعیت فعال جامعه، قابل پیگیری است. نوروزپور (۱۳۹۸) در مطالعه‌ای با عنوان «تحلیل اعتراضات سیاسی دی‌ماه ۱۳۹۶» به این نتیجه دست یافته است که علت اعتراضات دی ۱۳۹۶، نیازهای ذهنی (مانند تبعیض و تحقیر، محرومیت قیاسی، انگیزه اخلاقی، و...) بوده است که در رأس آن‌ها مسئله تبعیض و تحقیر قرار دارد.

شرمن و ریورا (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «استفاده از رسانه‌های اجتماعی و راه‌های اعتراض به مشارکت: شواهدی از طغیان اجتماعی شیلی در سال ۲۰۱۹» نشان داده‌اند که رسانه‌های اجتماعی، با وجود تغییر در محیط و الگوهای مصرفشان، همچنان در شکل‌دهی رفتار سیاسی مردم نقش دارند.

زوماراگا و اسپینوزا (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «رسانه‌های اجتماعی و اعتراض

1. Scherman & Rivera
2. Zumárraga-Espinosa

سیاسی: تحلیلی از نقش تعدیل‌کننده وضعیت اجتماعی-اقتصادی و عضویت در گروه‌های سیاسی»، نشان داده‌اند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای مصرف اطلاعات سیاسی و بیان سیاسی، بر رفتار اعتراضی تأثیر مثبتی می‌گذارد.

باتاگلینی^۱ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «گروه‌های اجتماعی و اثربخشی اعتراضات» نشان داده‌اند که رسانه‌های اجتماعی می‌توانند نقش مهمی در اعتراض‌ها ایفا کنند. مسعود^۲ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «اعتراضات و بهار عربی: یک تحقیق تجربی» اشاره کرده‌اند که اعتراضات در کشورهای دچار تورم بالاتر، سطوح بالاتر فساد، سطوح پایین‌تر آزادی، و استفاده بیشتر از اینترنت و تلفن همراه، قوی‌تر بوده است.

کارر^۳ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «نارضایتی اقتصادی و اعتراض سیاسی» نشان داده‌اند که نارضایتی اقتصادی بر تمایل شهروندان به اعتراض تأثیر می‌گذارد. از دیدگاه آن‌ها، اگر شرایط نامطلوب اقتصادی، مشارکت شهروندان را کاهش دهد، بحران اقتصادی ممکن است به بحران دموکراسی تبدیل شود. همچنین، بدتر شدن چشم‌انداز اقتصادی (یعنی تغییر در نارضایتی‌ها)، فعالیت‌های سیاسی را افزایش می‌دهد.

بکماگامبتوف^۴ و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «جریان اطلاعات انتقادی رسانه‌های اجتماعی: اعتماد سیاسی و رفتار اعتراضی در بین دانشجویان کالج قزاقستان» نشان داده‌اند که در رژیم‌های سیاسی‌ای که رسانه‌های جمعی سنتی در کنترل دولت هستند، شبکه‌های اجتماعی ممکن است تنها مکانی باشند که شهروندان در معرض دید و تبادل اطلاعات مخالفان قرار می‌گیرند. آن‌ها استدلال می‌کنند که اطلاعات مهمی که مردم می‌بینند، می‌خوانند، و به اشتراک می‌گذارند، اعتماد آن‌ها را به نهادهای سیاسی تضعیف می‌کند. این کاهش اعتماد ممکن است مشروعیت رژیم حاکم را تهدید و رفتار اعتراضی را تحریک کند.

ژو^۵ و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «عوامل ریسک مؤثر بر شدت اعتراضات زیست‌محیطی در چین» نشان داده‌اند که تهدیدهای محیط‌زیستی، زیان‌های اقتصادی،

1. Battaglini
2. Massoud
3. Kurer
4. Bekmagambetov
5. Xue

بی‌اعتمادی به دولت، اقدام نادرست دولت، و تراکم جمعیت بالاتر، می‌توانند شدت اعتراضات را افزایش دهند.

آنچه پژوهش حاضر را از ادبیات پیشین متمایز می‌کند، این است که پژوهش حاضر، به‌گونه‌ای تقریباً جامع‌تر، تأثیر ۱۱ متغیر مهم نقش‌آفرین در اعتراضات سیاسی پاییز ۱۴۰۱ در اصفهان را بررسی کرده، درحالی‌که پژوهش‌های پیشین، تنها تأثیر برخی از این عوامل را به‌گونه‌ای مستقل واری کرده‌اند. همچنین، این بررسی می‌تواند ضمن ارائه داده‌های به‌روزتر در زمینه اعتراضات سیاسی در ایران، به شناسایی عوامل مرتبط با اعتراضات سیاسی در شهر اصفهان کمک، و خلأ پژوهشی موجود در این زمینه را پر کند. سرانجام، با توجه به اهمیت این شهر و تنوع اجتماعی آن، نتایج این پژوهش می‌تواند به درک بهتری از پویایی‌های اجتماعی و اقتصادی مرتبط با اعتراضات در ایران کمک کند و زمینه‌ساز سیاست‌گذاری‌های مؤثر در آینده باشد.

۲. چارچوب مفهومی و نظری پژوهش

نظریه‌های گوناگون درباره اعتراضات سیاسی ابعاد مختلفی را در تشدید و شروع اعتراضات سیاسی دخیل دانسته‌اند که در ادامه با توجه به متغیرهای مستقل پژوهش، ارتباط هریک از این متغیرها با اعتراضات سیاسی بررسی خواهد شد.

۲-۱. شبکه‌های اجتماعی و اعتراضات سیاسی

پس از رویدادهایی مانند تظاهرات «جان سیاه‌پوستان مهم است» و «بهار عربی»، این اجماع به‌وجود آمد که افزایش میزان استفاده از رسانه‌های اجتماعی بین‌المللی، عامل مهمی برای شکل‌گیری جنبش‌های اعتراضی بوده است. این ادعا بیشتر با استفاده از مدل‌های عقل‌گرایانه کنش جمعی توجیه می‌شود که بر تأثیر ورود و جریان‌های افقی اطلاعات مشخص در رسانه‌های اجتماعی تأکید می‌کند (سیمونز^۱ و همکاران، ۲۰۲۴، ۵). هسته اصلی بسیاری از الگوهای کنش جمعی مانند اعتراض، بازیگری است که تحلیل هزینه‌فایده مشارکت را انجام می‌دهد. انگیزه اصلی مشارکت بیشتر افراد، امکان دستیابی به اهداف اعتراضی است. در طرف دیگر معادله، هزینه‌هایی مانند امکان زندانی شدن (در صورتی که عامل، در کشوری با نظام

1. Simonson

استبدادی زندگی می‌کند) یا تنها هزینه فرصت اعتراض به جای کار یا استراحت در خانه است. افزودن رسانه‌های اجتماعی به این الگوی اعتراضی عقل‌گرایانه و به‌صرفه، اثرات نظری بالقوه پرشماری دارد (بولین^۱ و همکاران، ۲۰۲۰، ۶۴۵). در این راستا، نظریه شبکه‌های اجتماعی پوتنام^۲، اهمیت ارتباطات اجتماعی و اعتماد در جامعه را بررسی می‌کند. پوتنام در این نظریه به این موضوع اشاره می‌کند که شبکه‌های اجتماعی و مشارکت مدنی، نقش مهمی در تقویت انسجام اجتماعی و افزایش اعتماد در بین افراد دارند. از دیدگاه وی، شبکه‌های اجتماعی، به دو نوع پیوندی و پلی تقسیم می‌شوند. شبکه‌های اجتماعی پیوندی، به روابط نزدیک و عمیق بین افراد هم‌گروه یا هم‌نژاد اشاره دارند. این روابط می‌توانند درون‌گروهی و حمایتی باشند، اما معمولاً سبب انسجام بیشتر درون گروه‌ها و کاهش تعامل با افراد خارج از آن گروه می‌شوند. شبکه‌های اجتماعی پلی، به روابط بین گروه‌های مختلف اجتماعی اشاره دارند. این روابط، معمولاً موجب افزایش تعاملات بین‌گروهی و تقویت تنوع و تفاهم بین افرادی با پیشینه‌های مختلف می‌شوند (پوتنام، ۲۰۰۰، ۴۶). پوتنام بر این نظر است که کاهش سرمایه اجتماعی، تأثیرات منفی‌ای بر جامعه دارد و می‌تواند منجر به کاهش اعتماد اجتماعی، کاهش مشارکت سیاسی، افزایش بیگانگی اجتماعی، و سرانجام، کاهش کیفیت زندگی شود. وی می‌گوید، جوامعی که سرمایه اجتماعی بیشتری دارند، به دلیل اعتماد و همکاری بیشتر، به لحاظ اقتصادی و اجتماعی، بهتر عمل می‌کنند (پوتنام، ۲۰۱۵، ۷۳).

۲-۲. حوزه عمومی و اعتراضات سیاسی

واژه «حوزه عمومی یا همگانی»، واژه‌ای مبهم و گاهی نارسا است که در ادبیات غرب، دست‌کم سه دیدگاه متفاوت درباره آن وجود دارد. برخی، تبار این واژه را تا یونان باستان دنبال می‌کنند (هابرماس، ۱۳۸۶، ۱۸). در این معنا، حوزه عمومی بیشتر به شیوه زیست دموکراتیک افراد یک جامعه اشاره دارد. برخی دیگر، معانی مدرن آن را در نظر دارند و به حلقه پیوند میان حوزه شخصی و حوزه سیاسی اشاره می‌کنند (معینی علمداری، ۱۳۸۱، ۲۴). تعریف هابرماس از حوزه عمومی، یکی از تلاش‌های اولیه و بنیادین علمی برای توصیف و توضیح حوزه عمومی و کارکرد آن به‌شمار می‌آید. به تعبیر هابرماس، حوزه عمومی به‌عنوان حوزه‌ای از زندگی اجتماعی در نظر گرفته می‌شود که در آن،

1. Boulianne

2. Putnam

می‌توان افکار عمومی را شکل داد. درواقع، اصطلاح حوزه عمومی، برای تبیین گفت‌وگوهای عمومی درباره موضوعات مرتبط با دولت و عملکرد سیاسی آن به کار می‌رود. اگرچه هابرماس، قدرت دولتی را «قدرت عمومی» می‌داند که از طریق مردم در انتخابات مشروعیت می‌یابد، اما به نظر او، دولت و قدرت‌های زورمند، بخشی از حوزه عمومی نیستند، بلکه همتای حوزه عمومی هستند که در آن، نظرات شکل می‌گیرد؛ بنابراین، افکار عمومی باید دولت و اختیارات آن را در بحث‌های روزمره و همچنین، از طریق انتخابات رسمی، زیر نظر داشته باشد و کنترل کند. حوزه عمومی، عنصر بنیادینی برای میانجی‌گری بین دولت و جامعه است و در یک وضعیت ایده‌آل، اجازه کنترل دموکراتیک بر فعالیت‌های دولت را دارد (میترا، ۱۴۰۲).

۳-۲. اعتماد سیاسی و اعتراضات سیاسی

اعتماد سیاسی بر مبنای چگونگی مطابقت رفتار دولت با انتظار هنجاری مردم تعریف می‌شود و با میزان حمایت مردم از نهادهای سیاسی مرتبط است (هترینگتون، ۱۹۹۸، ۷۹۱). هرچه دولت بیشتر بتواند انتظارات هنجاری مردم را برآورده کند، قابل اعتمادتر خواهد بود. انتظارات هنجاری، به دو دسته «نرم» و «سخت» تقسیم می‌شوند. «انتظار نرم» به این معناست که مردم انتظار دارند، سیاست‌مداران براساس اصول اخلاقی رفتار کنند و چنانچه تقلب یا خیانت کنند، در معرض بی‌اعتمادی مردم قرار می‌گیرند. انتظار سخت نیز به کارآمدی و لیاقت دولت اشاره دارد (گرسنتسون^۱ و همکاران، ۲۰۰۶، ۸۸۲). کاهش اعتماد سیاسی در هردو دموکراسی توسعه‌یافته و کمتر توسعه‌یافته، مشاهده و گزارش شده است. این زوال در جوامعی با پیشینه‌های تاریخی، سیاسی، اقتصادی، و اجتماعی متفاوت و ساختارهای نهادی و محیط‌های فرهنگی گوناگون رخ می‌دهد. افزون‌براین، شواهد تجربی نشان می‌دهد که این افول، نه تنها بین رژیم‌های دموکراتیک مختلف، بلکه در تمام سطوح حکومتی رخ می‌دهد (لتسوآرا^۲، ۲۰۲۱، ۵۷)؛ با این حال، میزان، الگو، و سرعت کاهش اعتماد سیاسی در زمینه‌های گوناگون اجتماعی، متفاوت است (بکماگامبتوف، ۲۰۱۸، ۵۳۰). لندمارک^۳ (۲۰۱۶) اشاره می‌کند که در دموکراسی‌های جدید و کمتر توسعه‌یافته، کاهش طولانی مدت و عدم کاهش اعتماد

1. Gershtenson
2. Letsoara
3. Landmark

شهروندان به دولت، پیامدهای زیانبار و گسترده‌ای در عرصه حکومت‌داری خوب دموکراتیک دارد.

۴-۲. نشاط اجتماعی و اعتراضات سیاسی

نشاط اجتماعی، حاکی از رابطه سالم شخص با افراد دیگر جامعه است و حس آرامش دوسویه‌ای را ایجاد می‌کند که زمینه‌ساز شادی است (بیرد^۱ و همکاران، ۲۰۱۷). ازجمله نظریه‌های مطرح درباره نشاط، نظریه «محرومیت نسبی» است. برپایه این دیدگاه، انسان‌ها عموماً خود را با دیگران مقایسه کرده و هنگامی که احساس فقر و بی‌عدالتی می‌کنند، واکنش‌های شدید عاطفی (مانند تعویض شغل، کارشکنی، خودکشی، و...) نشان می‌دهند و وقتی این احساس به اعلا درجه خود برسد، به احساس تضاد اجتماعی می‌انجامد و تعارضات شدیدی را در پی دارد (رفیع‌پور، ۱۳۷۸، ۴۵). گر (۱۹۷۰) تأکید می‌کند که نارضایتی‌های اجتماعی، همیشه در نتیجه بروز این احساس و حالت روانی به انسان‌ها دست می‌دهد. به نظر وی، شرایط بروز احساس محرومیت، یگانه و همانند نیست، بلکه می‌توان انواع گوناگون و شرایط پرشمار بروز آن را از یکدیگر تفکیک کرد. ازیک‌سو، نظریه محرومیت نسبی، ریشه در قضیه ناکامی-پرخاشگری دارد و ازسوی دیگر، احساس محرومیت، خود نتیجه فزاینده مقایسه است. به‌طور کلی، برپایه دیدگاه محرومیت نسبی، فرد به مقایسه خود با افراد دیگر و گروه مرجع دست می‌زند و دوست دارد که شرایطی مشابه آن‌ها داشته باشد و اگر در نتیجه مقایسه برای فرد چنین پنداشتی بروز کند که، با توجه به میزان سرمایه‌گذاری و تلاشش، پاداش و نتیجه‌ای که به دست آورده، در مقایسه با دیگران، عادلانه و منصفانه نیست، دچار احساس محرومیت نسبی شده و این امر، سبب بروز نارضایتی و احساس کسالت (عدم نشاط) در دو سطح فردی و اجتماعی می‌شود.

۵-۲. ناامیدی از آینده و اعتراضات سیاسی

امید به‌عنوان یک سازه انگیزشی شناختی که بازتاب تعقیب اهداف از سوی فرد است (اسنایدر و همکاران^۲، ۱۹۹۷، ۴۰۳) تعریف می‌شود. ارچر^۳ و همکاران (۲۰۱۹) بر این نظر بوده‌اند که

1. Byrd
2. Snyder
3. Archer et al

در این ساختار دو مؤلفه تفکر مسیری و تفکر عاملی وجود دارد. تفکر مسیری، دربردارنده یک یا چند روش است که در آن فرد درک می‌کند که قادر به دستیابی به هدف معینی است و تفکر عاملی به ارزیابی یک فرد از توانایی خود برای پیگیری یک هدف، ازجمله انگیزه پایدار، اشاره دارد. هر جزء، معرف شناخت‌های گوناگونی است که در طول پیگیری هدف فعال تجربه می‌شود که می‌تواند در زمان‌های مختلف در طول فرایند هدف‌یابی رخ دهد. ناامیدی، ویژگی روانی و همچنین فرهنگی‌ای است که هم‌ذات‌پنداری گسترده جوانان را توضیح می‌دهد. بیشتر جوانان امروز، آگاهانه یا ناآگاهانه، منتظر بدتر شدن برگشت‌ناپذیر شرایط زندگی، تغییرات آب‌وهوایی برگشت‌ناپذیر، یک دوره طولانی جنگ، خطر زود هنگام انفجار هسته‌ای، و درگیری‌های در حال وقوع هستند (گریمک^۱، ۲۰۱۹، ۱۱۳-۹۵).

۶-۲. فساد مالی و اعتراضات سیاسی

میان فساد و توسعه، رابطه معکوسی برقرار است؛ به‌گونه‌ای که می‌توان گفت، فساد، هزینه‌های توسعه را افزایش می‌دهد. هریک از شاخص‌های توسعه انسانی، اجتماعی، و اقتصادی، همبستگی کاملاً معناداری با میزان فساد دارند. در بیشتر کشورهای توسعه‌یافته، قوانین شکل گرفته در فرایند توسعه، مانعی در برابر رفتارهای فسادآمیز به‌شمار می‌آیند. باز بودن اقتصاد و عدم تمرکز امور اقتصادی در کشورهای توسعه‌یافته و در مقابل، اقتصاد متمرکز و گسترش بخش‌های عمومی در دست دولت و محدود بودن فضای اقتصاد خصوصی، از عوامل بروز فساد در کشورهای توسعه‌نیافته است. در کشورهای جهان سوم، فساد مالی، یکی از ویژگی‌های دولت‌ها به‌شمار می‌آید. در کشورهای صنعتی و قدرتمند، فساد بیشتر در رده‌های بالای قدرت متمرکز است، اما در کشورهای در حال توسعه، همه سطوح زندگی اقتصادی و اجتماعی را دربر می‌گیرد که می‌تواند به افزایش نارضایتی اجتماعی منجر شود (قرنی و همکاران، ۱۳۸۹، ۳۷).

در نظام‌های سیاسی بی‌ثبات، افرادی که قدرت را در یک دوره به‌دست می‌گیرند، فرصت را غنیمت شمرده، اقدام به دست‌اندازی به منابع اقتصادی می‌کنند و با توجه به نبود احساس ماندگاری و ثبات در میان این نوع سیاستمداران، در فرصت اندکی که در اختیار دارند، خواهان تصاحب منابعی هستند که بعدها دیگر در اختیار آن‌ها نخواهد بود. ازسوی دیگر، فساد مالی و سیاسی، خود موجب ایجاد نگرش منفی و اعتراض‌آمیز در جامعه شده و به‌نوعی این نظام‌ها را

1. Geremek

با فقدان مشروعیت و بی‌ثباتی روبه‌رو می‌کند (اجلاس چهارم کنفرانس اعضای کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد، ۲۰۱۱).

۲-۷. نارضایتی اقتصادی و اعتراضات سیاسی

رضایت‌مندی اقتصادی به‌عنوان نوعی احساس لذت‌بخش در مصرف‌کننده تعریف می‌شود؛ به این معنا که مصرف‌کننده احساس می‌کند، مصرف، برخی از نیازها، خواسته‌ها، هدف‌ها، یا موارد دیگر را برآورده می‌کند و این احساس، لذت‌بخش است. درواقع، این مشتریان هستند که معیارهای رضایت‌بخشی را ایجاد می‌کنند و همچنین، آن‌ها هستند که مقایسه‌های مربوطه را انجام می‌دهند. از این منظر، رضایت‌مندی اقتصادی، یک ارزش ذهنی است که به احساس مشتری بستگی دارد. اگر مصرف‌کننده احساس ناخوشایندی از وضعیت اقتصادی داشته باشد، ممکن است این احساس را به‌صورت اقدامی اعتراضی بروز دهد (اولیور^۱، ۱۹۹۹، ۳۴). به‌طورکلی بین وضعیت اقتصادی و اعتراضات سیاسی ارتباط وجود دارد. داده‌ها و ملاحظات عینی نشان می‌دهد که عملکرد نامناسب اقتصادی دولت سرانجام، به اعتراضات سیاسی می‌انجامد و بر عامل‌های دیگری مانند نارضایتی مدنی، اعتصاب، و... تأثیر می‌گذارد. در شرایط نااطمینانی اقتصادی که سرمایه‌گذاری روند محدودی دارد، به‌عنوان تسریع‌کننده‌ای برای کاهش سرمایه‌گذاری عمل می‌کند که سبب وخامت اوضاع اقتصادی می‌شود و این وخامت اوضاع اقتصادی، خود را در اعتراض به سیاست‌های دولت نشان می‌دهد؛ چرخه معیوبی که منجر به اعتراضات خشونت‌آمیز در شرایط بحرانی می‌شود (کارر و همکاران، ۲۰۱۹، ۸۷۴).

۲-۸. بیکاری و اعتراضات سیاسی

زندگی انسان در جامعه با کار همراه شده است. امنیت شغلی از ارکان مهم کار و ازجمله دغدغه‌های مهم افراد جامعه است که بخش زیادی از انرژی ذهنی آن‌ها صرف آن می‌شود. احساس امنیت شغلی، دستاورد ارزیابی فرد از شرایط سازمانی، محیطی، و فردی‌ای است که اعتماد به ادامه اشتغال را القا می‌کند (جاروش^۲، ۲۰۲۳، ۹۰۵). امنیت شغلی، یکی از مؤلفه‌ها و انواع مهم امنیت است و از این رو، وجود شغل و در دسترس بودن آن برای هر انسانی، زمینه‌ساز آرامش و امنیت است.

1. Oliver

2. Jarosch

تبیین موضوع مورد بحث و درک بهتر آن، نیازمند کاوش در معنای آن از دیدگاه صاحب نظران است (ازدی^۱، ۲۰۲۳، ۴۹۱). فراهم کردن شغل، اغلب ابزاری برای کاهش اعتراضات یا تظاهرات و همچنین، شورش‌ها، تروریسم، و درگیری‌های مسلحانه به‌شمار می‌آید. منطق زیربنایی، این است که کسانی که کار می‌کنند، رضایت بیشتر و انگیزه‌ها و زمان کمتری برای تظاهرات و شورش دارند. با این حال، برپایه داده‌های یک نظرسنجی در خاورمیانه و شمال آفریقا، بیکاران به احتمال زیاد، در پی انجام اقدامات خشونت‌آمیز نیستند، ولی در تظاهرات، شرکت می‌کنند (پاسونن^۲، ۲۰۲۲، ۱).

۹-۲. احساس محرومیت نسبی و اعتراضات سیاسی

نظریه محرومیت نسبی به این نکته اشاره دارد که احساس نارضایتی و سرخوردگی به اهداف یک فرد یا گروهی از افراد بستگی دارد. احساس محرومیت نسبی زمانی پدیدار می‌شود که اهداف مهم مردم، غیر واقعی، یا توسط جامعه یا نخبگان سیاسی، مسدود شود. محرومیت نسبی اغلب به عنوان مفهوم محوری برای تبیین جنبش‌های اعتراضی در نظر گرفته می‌شود و برای توضیح عواملی که سبب پیدایش جنبش‌های اجتماعی می‌شوند، به کار می‌رود. از دیدگاه کلیوچنیک^۳ (۲۰۱۷) فعالیت اعتراضی از احساس جمعی محرومیت نسبی شروع می‌شود. برخلاف محرومیت نسبی، محرومیت مطلق، عامل اصلی جنبش‌های اعتراضی در کشورهای فقیر است. محرومیت اقتصادی در جوامع در حال گذار، زمینه‌ساز پدیده‌های بحرانی در سیاست می‌شود. از دیدگاه وی، سه متغیر به تحلیل اعتراض سیاسی کمک می‌کند: نخستین مورد، تعداد شهروندانی است که در فعالیت اعتراضی شرکت می‌کنند. مورد دوم، مدت زمان اقدامات اعتراضی، و سرانجام، متغیر سوم، پیامدهای ویرانگر اعتراض، مانند خسارت یا تعداد قربانیان است (کلیوچنیک، ۲۰۱۷، ۶۲).

از دید تد رابرت گر، مردم نه از فقدان ضروری‌ترین چیزها، بلکه از ناهماهنگی بین آنچه دارند و آنچه به آن امید داشته‌اند، رنج می‌برند. از دیدگاه وی، تنش بین «باید» و «هست»، مردم را به سوی خشونت سیاسی علیه کسانی می‌کشاند که آن‌ها را مظهر محرومیت نسبی می‌دانند. احساس محرومیت نسبی افراد که در نتیجه آگاه شدن آن‌ها از جایگاه و موقعیت

1. Azedi
2. Paasonen
3. Kliuchnyk

نامطلوب خود در جامعه و نیز مقایسه و برآورد موقعیت شخص با افراد دیگر رخ می‌دهد، می‌تواند بی‌تفاوتی اجتماعی یا در حالت تشدیدشده، اعتراضات سیاسی را تقویت کند. در فضایی که فرد خود را محروم از شرایط مطلوب می‌داند، احساس محرومیت، حقارت، ناامیدی، ناکامی، و بی‌تفاوتی، هم‌زمان با هم رشد می‌کند و سرانجام، نوعی نارضایتی به‌همراه خواهد داشت که به‌شکل فعالیت‌های اعتراضی نمود پیدا می‌کند (گر، ۱۳۸۸).

۱۰-۲. دین‌داری و اعتراضات سیاسی

دین می‌تواند با افزایش منابع فردی، برانگیزاننده رفتارهای اعتراضی از طریق سازوکارهای ایجاد فرصت‌های سازمانی و تقویت نارضایتی‌ها باشد. افزون‌براین، پابندی مذهبی می‌تواند با افزایش منابع فردی، فرصت‌هایی را برای اعتراض بیشتر فراهم کند. این امر می‌تواند با افزایش سرمایه اجتماعی یا اعتماد میان هم‌مذهبان، هزینه‌های کنش اعتراضی را کاهش دهد و همچنین، می‌تواند اطلاعات سیاسی و اجتماعی را در بین هم‌مذهبان افزایش دهد یا به‌عنوان یک بستر سازمانی برای بسیج سیاسی عمل کند. برخی از پژوهش‌های تجربی نشان داده‌اند که دین، همکاری و رفتارهای حمایت اجتماعی را دست‌کم در گروه‌های مذهبی خودی، ترویج می‌دهد (هافمن و جمال^۱، ۲۰۱۴، ۶۰۴). مناسک و اعمال مذهبی جمعی، افزون‌بر تقویت سرمایه اجتماعی، می‌تواند به سازماندهی رفتارهای سیاسی نیز کمک کند. جمال^۲ (۲۰۰۵) دریافته است که شرکت دین‌داران مسلمان در مساجد آمریکا، احساس «آگاهی گروهی» یا هویت جمعی را که عنصری ضروری برای بسیج سیاسی است، تقویت می‌کند؛ بنابراین، سازوکار اصلی پیونددهنده دین با رفتار اعتراضی از جنبه جمعی مناسک دینی، در ایجاد و تقویت سرمایه اجتماعی و منابع سازمانی است که می‌تواند حتی بسیج سیاسی پرخطر و رفتارهای پرهزینه اعتراضی را در جامعه افزایش دهد. دراین‌راستا، هریس^۳ (۱۹۹۴) با بررسی زمینه‌های مذهبی و سیاسی آمریکایی‌های آفریقایی‌تبار نشان داده است که فعالیت کلیسایی، به‌عنوان یک فعالیت جمعی مذهبی، منابع سازمانی را برای کنش جمعی و رفتارهای اعتراضی فراهم می‌کند؛ درحالی‌که دین‌داری درونی، موجب ترویج احساس اثربخشی علاقه به سیاست

1. Hoffman & Jamal

2. Jamal

3. Harris

و سایر ویژگی‌های روان‌شناختی‌ای می‌شود که به فعالیت‌های سیاسی منجر می‌شود. در مجموع، وی به این نتیجه رسیده است که اعتقادات و اعمال مذهبی، هم به لحاظ سازمانی و هم به لحاظ روان‌شناختی، دخالت در امور سیاسی را ترویج می‌کنند (هریس، ۱۹۹۴، ۶۱-۲)؛ بنابراین، تنها جنبه اجتماعی دین نیست که انگیزه لازم را برای درگیر شدن در سیاست ایجاد می‌کند، بلکه ابعاد فردی دین نیز ممکن است چنین نقشی ایفا کنند. لاولند و همکاران^۱ (۲۰۰۵) هافمن و جمال (۲۰۱۴)، و آریکان و بلوم^۲ (۲۰۱۸) نیز این یافته را تکرار کرده‌اند که دین می‌تواند از راه‌های مختلف و از مسیرهای متنوعی بر بسیج سیاسی و رفتار اعتراضی تأثیر بگذارد.

نظریه‌های گوناگون مطرح‌شده درباره اعتراضات سیاسی، مؤلفه‌های مختلفی را در شروع و تشدید اعتراضات سیاسی دخیل دانسته‌اند. یکی از این نظریه‌ها، نظریه «بسیج منابع»^۳ است. برپایه این نظریه، جنبش‌های اجتماعی برای موفقیت، نیاز به دسترسی به منابعی مانند اطلاعات، پول، و نیروی انسانی دارند (مک‌کارتی و زالد^۴، ۱۹۸۳، ۱۲۱۸). اورتیز و تریپاتی^۵ (۲۰۱۷) بیان کرده‌اند که شبکه‌های اجتماعی، به‌عنوان یک منبع مهم اطلاعاتی و ابزاری برای بسیج افراد عمل می‌کنند و می‌توانند به سازماندهی و هماهنگی اعتراضات کمک کنند. هابرماس، حوزه عمومی را به‌عنوان منبع و فضایی معرفی می‌کند که در آن شهروندان به بحث و تبادل نظر درباره مسائل عمومی می‌پردازند و از این طریق، بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی تأثیر می‌گذارند (هولاب^۶، ۲۰۱۳، ۱۵۸). فینلایسون و ریس^۷ (۲۰۲۳) در این باره می‌گویند که در جوامعی که این حوزه ضعیف است یا سرکوب می‌شود، امکان بحث آزاد و تبادل نظر به حداقل می‌رسد و در نتیجه، نارضایتی‌ها و مطالبات عمومی نمی‌توانند به گونه‌ای مؤثر بیان شوند. در جوامعی که حوزه عمومی ضعیف است، نارضایتی‌های انباشته‌شده ممکن است به شکل اعتراضات سیاسی ناگهانی و گسترده بروز یابد؛ زیرا، شهروندان، احساس می‌کنند که دیگر،

1. Loveland et al
2. Arikan & Bloom
3. Resource Mobilization Theory
4. McCarthy & Zald
5. Ortiz & Tripathi
6. Holub
7. Finlayson & Rees

راهی برای بیان مسألت‌آمیز و مؤثر نظرات خود ندارند و به اعتراض به‌عنوان ابزار نهایی برای شنیده شدن، متوسل می‌شوند.

شوارتز^۱ (۲۰۱۷) نظریه بیگانگی سیاسی^۲ را درباره اعتماد سیاسی مطرح می‌کند. از دیدگاه وی، هنگامی که افراد یا گروه‌ها احساس می‌کنند که از فرایندهای سیاسی جدا شده‌اند یا نمی‌توانند بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی تأثیر بگذارند، دچار بیگانگی سیاسی می‌شوند. معمولاً کاهش اعتماد سیاسی، یکی از عوامل کلیدی ایجاد این احساس بیگانگی به‌شمار می‌آید که ممکن است سبب برانگیخته شدن اعتراضات سیاسی شود. برپایه گفته‌های میرنا^۳ (۲۰۱۴)، در شرایطی که فساد دولتی افزایش می‌یابد و مردم احساس می‌کنند که با فرایندهای سیاسی بیگانه شده‌اند، ممکن است به اعتراضات سیاسی روی آورند و در پی تغییر در نظام سیاسی و بازپس‌گیری قدرت خود باشند.

درباره نشاط اجتماعی نیز نظریه‌های گوناگونی مطرح شده است که یکی از مهم‌ترین آن‌ها، نظریه مازلو است. در نظریه سلسله‌مراتب نیازهای مازلو، نیازهای روانی‌ای مانند تعلق اجتماعی و عزت‌نفس، در سطوح بالاتری از نیازهای اساسی قرار دارند. هنگامی که این نیازها برآورده شوند، مردم احساس نشاط اجتماعی بیشتری می‌کنند. براین اساس، اعتراضات سیاسی به‌عنوان واکنش به برآورده نشدن نیازهای اجتماعی، ازجمله نشاط اجتماعی، شکل می‌گیرد. اگر افراد در جامعه‌ای زندگی کنند که نشاط اجتماعی پایین باشد و نیازهای آن‌ها به تعلق و عزت‌نفس برآورده نشود، احتمال بیشتری وجود دارد که به اعتراضات سیاسی روی آورند تا شرایط را تغییر دهند (دوتیل^۴، ۲۰۲۲، ۱۴۴).

تد رابرت گر، اعتراضات سیاسی را از منظر روان‌شناختی و اقتصادی بررسی می‌کند. از دیدگاه وی، اعتراضات سیاسی، بیشتر زمانی رخ می‌دهد که افراد احساس می‌کنند وضعیتشان نسبت به دیگران یا انتظارات خودشان بدتر است. ناامیدی از آینده می‌تواند احساس محرومیت نسبی را تقویت کند؛ زیرا، افراد احساس می‌کنند که توانایی بهبود

1. Schwartz
2. Political Alienation Theory
3. Mieriņa
4. Dutil

شرایطشان را ندارند و آینده بهتری برای خود نمی‌بینند (سایلس^۱، ۱۹۸۴، ۴۶۰). همچنین، هنگامی که مردم به این نتیجه می‌رسند که وضعیتشان بهبود نخواهد یافت و دولت یا نهادهای موجود قادر به تحقق انتظاراتشان نیستند، ممکن است به اعتراضات سیاسی روی آورند و در پی تغییرات سریع و قابل توجه باشند (دوب و گایموند^۲، ۲۰۱۴، ۲۱۶-۲۰۱). افزون‌براین، افزایش قیمت‌ها می‌تواند احساس محرومیت نسبی را تشدید کند؛ زیرا، مردم ممکن است احساس کنند که نمی‌توانند نیازهای اولیه خود را برآورده کنند (فاروق و همکاران^۳، ۲۰۱۷، ۱۲۹). مایانو^۴ و همکاران (۲۰۲۴) بیان کرده‌اند که برپایه نظریه محرومیت نسبی، هنگامی که بیکاری افزایش می‌یابد و افراد احساس می‌کنند که نمی‌توانند نیازهای اساسی خود را تأمین کنند یا به اهداف خود برسند، ممکن است به اعتراضات سیاسی روی آورند و در پی تغییر در سیاست‌های اقتصادی و اشتغال باشند. سرانجام، «نظریه هویت اجتماعی^۵»، چگونگی شکل‌گیری هویت فردی و گروهی را برپایه عضویت در گروه‌های اجتماعی، ازجمله گروه‌های دینی، بررسی می‌کند. دین‌داری می‌تواند به ایجاد هویت اجتماعی نیرومندی منجر شود که ممکن است افراد را به سوی فعالیت‌های جمعی و اعتراضات سیاسی سوق دهد. درواقع، هنگامی که اعضای گروه‌های دینی احساس کنند که هویت و ارزش‌های دینی آن‌ها مورد تهدید یا بی‌احترامی قرار می‌گیرد، ممکن است به اعتراضات سیاسی روی آورند تا از حقوق و هویت خود دفاع کنند (گرت^۶، ۲۰۰۸، ۷۰۱). در جدول شماره (۱) مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در اعتراضات سیاسی (برگرفته از پیشینه و چارچوب نظری پژوهش) ارائه شده است.

1. Sayles
2. Dubé & Guimond
3. Farooq
4. Moyano
5. Social Identity Theory
6. Grant

جدول شماره (۱). ماتریس چارچوب نظری پژوهش

متغیرهای پژوهش	ایده نظری	فرضیه	نظریه پرداز
شبکه‌های اجتماعی	شبکه‌های اجتماعی به عنوان یک منبع مهم اطلاعاتی و ابزاری برای بسیج افراد عمل می‌کنند و می‌توانند به سازماندهی و هماهنگی اعتراضات کمک کنند.	بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معناداری وجود دارد.	مک کارتی و زالد (۱۹۸۳)؛ اورتیز و تریپاتی (۲۰۱۷)؛ پوتنام (۲۰۰۰)؛ شرمن و ریورا (۲۰۲۱)؛ باتاگلینی و همکاران (۲۰۲۰)؛ زوماراگا-اسپینوزا (۲۰۲۰)
حوزه عمومی	در جوامعی که حوزه عمومی ضعیف است، نارضایتی‌های انباشته شده ممکن است به شکل اعتراضات سیاسی ناگهانی و گسترده بروز یابد.	بین ضعف حوزه عمومی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معناداری وجود دارد.	فینایسون و ریس (۲۰۲۳)
اعتماد سیاسی	هنگامی که افراد یا گروه‌ها احساس کنند که از فرایندهای سیاسی جدا شده‌اند یا نمی‌توانند بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی تأثیر بگذارند، دچار بیگانگی سیاسی می‌شوند و ممکن است اعتراضات سیاسی در واکنش به این بیگانگی روی دهد.	بین اعتماد سیاسی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معناداری وجود دارد.	شوارتز (۲۰۱۷)؛ بکماگامیتوف و همکاران (۲۰۱۸)
نشاط اجتماعی	اعتراضات سیاسی، به عنوان واکنش به عدم تحقق نیازهای اجتماعی، از جمله نشاط اجتماعی، شکل می‌گیرد.	بین فقدان نشاط اجتماعی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معناداری وجود دارد.	دوتیل (۲۰۲۲)
ناامیدی از آینده	ناامیدی از آینده می‌تواند احساس محرومیت نسبی را تقویت کند.	بین ناامیدی از آینده و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معناداری وجود دارد.	دوب و گایموند (۲۰۱۴)؛ سالیس (۱۹۸۴)
گرانی	افزایش قیمت‌ها می‌تواند به احساس محرومیت نسبی منجر شود؛ زیرا، ممکن است مردم احساس کنند که نمی‌توانند نیازهای اولیه خود را برآورده کنند.	بین گرانی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معناداری وجود دارد.	دوب و گایموند (۲۰۱۴)
فساد مالی	در شرایطی که فساد دولتی افزایش می‌یابد و مردم احساس می‌کنند که با فرایندهای سیاسی بیگانه شده‌اند.	بین فساد مالی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معناداری وجود دارد.	میرزا (۲۰۱۴)
نارضایتی اقتصادی	هنگامی که مردم به این نتیجه می‌رسند که وضعیتشان بهبود نخواهد یافت و دولت یا نهادهای موجود قادر به تحقق انتظاراتشان نیستند، احتمالاً به اعتراضات سیاسی روی می‌آورند.	بین نارضایتی اقتصادی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معناداری وجود دارد.	کارر و همکاران (۲۰۱۹)؛ ژائو و همکاران (۲۰۱۸)
بیکاری	با افزایش بیکاری و هنگامی که افراد احساس می‌کنند که نمی‌توانند نیازهای اساسی خود را تأمین کنند یا به اهدافشان برسند، ممکن است به اعتراضات سیاسی	بین بیکاری و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معناداری وجود دارد.	مایانو و همکاران (۲۰۲۴)

روى آورند.			
احساس محرومیت نسبی	افزایش قیمت‌ها می‌تواند به احساس محرومیت نسبی منجر شود؛ زیرا، مردم ممکن است احساس کنند که نمی‌توانند نیازهای اولیه خود را برآورده کنند.	بین احساس محرومیت نسبی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معناداری وجود دارد.	کلیوچنیک (۲۰۱۷): گر (۱۳۸۸)
دین‌داری	هنگامی که گروهی تصویر کنند هویت و ارزش‌های دینی‌شان مورد تهدید یا بی‌احترامی قرار می‌گیرد، به اعتراض روی می‌آورند.	بین دین‌داری و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معناداری وجود دارد.	گرت (۲۰۰۸)

شکل شماره (۱). الگوی مفهومی پژوهش

۳. روش پژوهش

روش انجام پژوهش حاضر، به‌لحاظ ماهیت و محتوا، توصیفی-تحلیلی از شاخه پیمایشی، به‌لحاظ هدف، کاربردی، و به‌لحاظ گردآوری داده‌ها در یک دوره زمانی شش ماهه، از نوع مقطعی است. جامعه آماری این پژوهش، دربردارنده شهروندان رده سنی بالای ۱۵ سال شهر اصفهان و برپایه سرشماری سال ۱۳۹۵، برابر با ۲۲۴۳۲۴۹ نفر بوده است. حجم نمونه با

استفاده از فرمول کوکران، ۳۸۴ نفر به‌دست آمد:

$$n \cong \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} \right)} \cong \frac{\frac{(1/96)^2 (0/5)(0/5)}{(0/05)^2}}{1 + \frac{1}{2243249} \left(\frac{(1/96)^2 (0/5)(0/5)}{(0/05)^2} \right)} \cong 384$$

این تعداد، با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده‌اند. دلیل استفاده از این روش نمونه‌گیری، سهولت دستیابی به افراد نمونه از طریق شبکه‌های اجتماعی ای مانند ایتا و تلگرام

بود. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه استاندارد بود که با بررسی و نیز نظرخواهی از چهار نفر از استادان علوم سیاسی و جامعه‌شناسی درباره اصالت و استاندارد بودن پرسش‌ها و تصحیح آن‌ها و نیز آزمون پایایی از طریق اندازه‌گیری میزان آلفای کرونباخ، در میان پاسخ‌دهندگان توزیع شده است. پرسش‌نامه، دارای ۱۰۴ گویه بود که براساس مقیاس پنج‌گزینه‌ای لیکرت تهیه شده بود. ابعاد و گویه‌های مربوط به هریک از متغیرهای اصلی و ویژگی‌های پرسش‌نامه‌های به‌کاررفته در این پژوهش، در جدول شماره (۲) نشان داده شده است.

جدول شماره (۲). متغیرها، ابعاد، و سؤالات پرسش‌نامه پژوهش

متغیر	ابعاد	تعداد سؤال	آلفای کرونباخ	میانگین	پرسش‌نامه‌های مورد استفاده
اعتراضات سیاسی	اعتراض سیاسی امن	۳	۰/۹۴۱	۳/۲۴۷۴	طالبان (۱۳۹۹)
	اعتراض سیاسی مسالمت‌آمیز	۴			
	اعتراض سیاسی خشونت‌آمیز	۸			
محرومیت نسبی	انتظارات ارزشی	۹	۰/۹۳۶	۳/۲۱۲۲	صادقیان و همکاران (۱۴۰۰)
	توانایی‌های ارزشی	۸			
بیکاری		۹	۰/۸۶۵	۲/۹۰۷۷	وانگ و همکاران (۲۰۲۱)
نارضایتی مالی و اقتصادی		۹	۰/۹۲۹	۳/۰۹۲۹	شی (۲۰۲۱)
اعتماد سیاسی		۷	۰/۸۶۴	۲/۷۷۳۸	اموسان (۲۰۲۲)
فساد مالی		۵	۰/۹۱۶	۳/۱۱۴۶	اموسان (۲۰۲۲)
گرانی		۷	۰/۸۹۱	۲/۹۱۹۶	بیاتولسکی (۲۰۱۶)
ناامیدی از آینده		۷	۰/۸۶۵	۳/۱۰۷۹	جینروا (۲۰۱۷)
فقدان نشاط اجتماعی	عدم رضایت از زندگی	۳	۰/۹۳۶	۳/۲۷۵۷	اکسفورد (۲۰۰۱)
	عدم رضایت از خود	۳			
	عدم حرمت خود	۳			
	خلق منفی	۳			
	انرژی مثبت	۳			
ضعف حوزه عمومی		۷	۰/۷۳۲	۲/۸۳۰۴	اموسان (۲۰۲۲)
استفاده از شبکه‌های اجتماعی		۶	۰/۸۶۱	۳/۰۲۸۲	هوئانگ (۲۰۲۲)
دین‌داری		۵	۰/۷۵۰	۲/۹۶۶۱	نیگاه (۲۰۲۱)

۴. یافته‌های پژوهش

با تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده از متغیرهای جمعیت‌شناختی مشاهده شد که جمعیت پاسخ‌دهندگان، به‌طور نسبی، به‌گونه‌ای متوازن بین جنسیت‌ها تقسیم شده است. همچنین، بیشترین فراوانی پاسخ‌دهندگان در گروه سنی ۴۶ تا ۶۰ سال و با مدرک تحصیلی لیسانس قرار دارد. اکثریت افراد، متأهل بوده و بیشتر آن‌ها در مناطق شهری سکونت دارند. به‌لحاظ وضعیت مسکن، بیشتر پاسخ‌دهندگان، در مسکن اجاره‌ای زندگی می‌کنند و در طبقه اقتصادی متوسط قرار دارند. سرانجام، وضعیت اشتغال نشان می‌دهد که بیشتر شرکت‌کنندگان، شغل دولتی دارند و بخش چشمگیری از شرکت‌کنندگان نیز بیکار بوده‌اند. در جدول شماره (۳)، روابط بین متغیرهای مستقل و اعتراضات سیاسی ارائه شده است.

جدول شماره (۳). بررسی فرضیه‌های پژوهش

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معناداری	ضریب تعیین	نتیجه
استفاده از شبکه‌های اجتماعی	اعتراضات سیاسی	۰/۷۰۳	۰/۰۰۰	۰/۴۹	تأیید
ضعف حوزه عمومی	اعتراضات سیاسی	۰/۶۶۴	۰/۰۰۰	۰/۴۴	تأیید
اعتماد سیاسی	اعتراضات سیاسی	-۰/۷۰۳	۰/۰۰۰	۰/۴۹	تأیید
فقدان نشاط اجتماعی	اعتراضات سیاسی	۰/۷۷۹	۰/۰۰۰	۰/۶۱	تأیید
نامیدی نسبت به آینده	اعتراضات سیاسی	۰/۷۵۹	۰/۰۰۰	۰/۵۸	تأیید
گرانی	اعتراضات سیاسی	۰/۷۶۰	۰/۰۰۰	۰/۵۸	تأیید
فساد مالی	اعتراضات سیاسی	۰/۷۲۵	۰/۰۰۰	۰/۵۳	تأیید
نارضایتی اقتصادی	اعتراضات سیاسی	۰/۷۳۰	۰/۰۰۰	۰/۵۳	تأیید
بیکاری	اعتراضات سیاسی	۰/۷۲۶	۰/۰۰۰	۰/۵۲۷	تأیید
احساس محرومیت نسبی	اعتراضات سیاسی	۰/۸۱۱	۰/۰۰۰	۰/۶۵	تأیید
دین‌داری	اعتراضات سیاسی	-۰/۷۷۱	۰/۰۰۰	۰/۵۹	تأیید

با توجه به داده‌های جدول شماره (۳)، بین متغیرهای مستقل در نظر گرفته شده و اعتراضات سیاسی، رابطه معناداری وجود دارد. همچنین، می‌توان نتیجه گرفت که بین اعتماد سیاسی و دین‌داری با اعتراضات سیاسی، رابطه منفی، و بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی، ضعف حوزه عمومی، فقدان نشاط اجتماعی، نامیدی از آینده، گرانی، فساد مالی، نارضایتی اقتصادی، بیکاری، و احساس محرومیت نسبی با اعتراضات سیاسی، رابطه مثبت و معناداری برقرار است. در جدول شماره (۴)، پیش‌بینی احتمال اعتراضات سیاسی از طریق متغیرهای مستقل ارائه شده است. برای پیش‌بینی اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، از رگرسیون چندمتغیره استفاده شده است.

جدول شماره (۴). آزمون رگرسیون برای پیش‌بینی اعتراضات سیاسی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب رگرسیون	خطای استاندارد	اماره t	سطح معناداری
ثابت	اعتراضات سیاسی	۰/۶۱۶	۰/۴۲۹	۱/۴۳۶	۰/۱۵۲
محرومیت نسبی		۰/۵۵۶	۰/۰۶۰	۹/۳۰۴	۰/۰۰۰
بیکاری		۰/۰۹۱	۰/۰۴۹	-۱/۸۷۳	۰/۰۶۲
نارضایتی مالی و اقتصادی		۰/۰۴۸	۰/۰۵۳	۰/۸۹۷	۰/۳۷۰
اعتماد سیاسی		۰/۰۷۵	۰/۰۵۰	۱/۴۸۳	۰/۱۳۹
فساد مالی		۰/۰۷۳	۰/۰۴۵	۱/۶۲۷	۰/۱۰۵
گرانی		۰/۳۱۵	۰/۰۴۷	۶/۶۵۱	۰/۰۰۰
ناامیدی از آینده		۰/۱۵۲	۰/۰۶۴	۲/۳۶۰	۰/۰۱۹
فقدان نشاط اجتماعی		۰/۳۶۴	۰/۰۴۰	۸/۹۹۲	۰/۰۰۰
ضعف حوزه عمومی		۰/۲۷۶	۰/۰۵۴	۵/۱۱۸	۰/۰۰۰
استفاده از شبکه‌های اجتماعی		۰/۰۱۶	۰/۰۴۶	۰/۳۵۱	۰/۷۲۵
دین‌داری		-۰/۱۲۹	۰/۰۴۷	-۲/۷۱۲	۰/۰۰۷

با توجه به داده‌های جدول شماره (۴) می‌توان گفت، محرومیت نسبی، گرانی، ناامیدی از آینده، فقدان نشاط اجتماعی، و ضعف حوزه عمومی، به‌گونه‌ای مثبت و دین‌داری به‌صورت منفی، اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهان را پیش‌بینی می‌کنند. براین اساس، معادله خطی رگرسیون برای پیش‌بینی اعتراضات سیاسی به‌صورت زیر است:

$$\text{اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهان} = ۰/۵۵۶ + (\text{محرومیت نسبی}) \times ۰/۳۱۵ + (\text{گرانی}) \times ۰/۱۵۲ + (\text{ناامیدی از آینده}) \times ۰/۳۶۴ + (\text{فقدان نشاط اجتماعی}) \times ۰/۲۷۶ + (\text{ضعف حوزه عمومی}) \times ۰/۱۲۹ - (\text{دین‌داری})$$

نتیجه‌گیری

اعتراض سیاسی، به‌عنوان یکی از وجوه مشارکت سیاسی غیرمتعارف، نقش مهمی در تحولات سیاسی-اجتماعی کشورها دارد. اعتراض سیاسی، به شهروندان این امکان را می‌دهد که سطحی از نارضایتی را نشان دهند که فراتر از صندوق‌های رأی و سایر مسیرهای رسمی مشارکت سیاسی است. در طول دو دهه گذشته و به‌ویژه در سال‌های اخیر، اعتراضات در جامعه ایران نیز افزایش یافته است. شاید بتوان گفت، اعتراضات سیاسی تابستان و پاییز ۱۴۰۱، از مهم‌ترین اعتراضات سیاسی در طول تاریخ جمهوری اسلامی ایران به‌شمار می‌آید که در واکنش به مرگ مهسا امینی رخ داد. در این میان، شهر اصفهان نیز به‌عنوان یکی از شهرهای مهم

ایران که همواره در تحولات سیاسی-اجتماعی ایران نقش تعیین کننده ای داشته است، شاهد اعتراضات گسترده ای بود. براین اساس، هدف اصلی پژوهش حاضر، شناخت عوامل اجتماعی-اقتصادی مؤثر بر اعتراضات سیاسی ایران در سال ۱۴۰۱ در شهر اصفهان بود. نتایج پژوهش حاضر حاکی از این است که بین استفاده از شبکه های اجتماعی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. این نتیجه با نتایج پژوهش های دلاور و رادمرد (۱۴۰۳)، محمدی فر (۱۴۰۲)، زوماراگا-اسپینوزا (۲۰۲۰)، و بکماگامیتوف و همکاران (۲۰۱۸) همسویی دارد. اعتراضات سیاسی پاییز ۱۴۰۱ که از دلایل اقتصادی، اجتماعی، و سیاسی پرشماری سرچشمه می گرفت، با استفاده گسترده از شبکه های اجتماعی ای همچون اینستاگرام، تلگرام، و توئیتر، هماهنگ و تشدید شد. در اصفهان، این شبکه ها به طور ویژه برای اطلاع رسانی سریع درباره مکان و زمان گردهمایی ها، انتشار ویدیوها و تصاویر زنده از رویدادها، و حتی برای بیان دیدگاه ها و شعارهای سیاسی به کار رفتند. شبکه های یادشده با ارائه اطلاعات و تحلیل های گوناگون از اعتراضات و مشکلات اجتماعی-اقتصادی، به افزایش مشارکت سیاسی شهروندان کمک کردند. افراد از طریق این شبکه ها به اخبار و دیدگاه هایی دسترسی پیدا کردند که ممکن بود از طریق رسانه های سنتی در دسترس نباشد؛ موضوعی که به شکل گیری آگاهی جمعی و تمایل به مشارکت در اعتراضات منجر شد.

نتایج پژوهش حاضر نشان می دهد که بین ضعف حوزه عمومی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی نیز رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. این نتیجه با نتایج پژوهش های دلاوری و رهبری، (۱۴۰۲)، دهقان (۱۴۰۱)، و ژائو و همکاران^۱ (۲۰۱۸) همسو است. حوزه عمومی، مفهومی است که به فضای گفت و گو و تعاملات میان شهروندان اشاره دارد؛ جایی که مسائل عمومی، به بحث و بررسی گذاشته می شوند. این حوزه، به واسطه نهادهای گوناگونی مانند رسانه های مستقل، نهادهای مدنی، انجمن های محلی، و حتی شبکه های اجتماعی شکل می گیرد. چنانچه این فضا قوی و پویا باشد، شهروندان احساس می کنند که صدایشان شنیده می شود و می توانند از طریق گفت و گوهای عمومی و فرایندهای قانونی به خواسته هایشان دست یابند؛ اما اگر این فضا ضعیف باشد، مشارکت مؤثر در فرایندهای

سیاسی دشوار می‌شود و ممکن است شهروندان به ابزارهای اعتراض و نافرمانی مدنی روی آورند. افزون‌براین، در سال‌های اخیر، حوزه عمومی در ایران و به‌ویژه در شهر اصفهان، با چالش‌های پرشماری روبه‌رو بوده است. عواملی مانند محدودیت‌های رسانه‌ای، کاهش فعالیت‌های نهادهای مدنی مستقل، و محدودیت‌های اعمال‌شده بر شبکه‌های اجتماعی، به تضعیف این فضا منجر شده‌اند. در چنین شرایطی، فرصت‌های شهروندان برای مشارکت در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و بیان دیدگاه‌هایشان به‌طور جدی محدود شده است. این محدودیت‌ها احساس نادیده گرفته شدن و نارضایتی را در میان شهروندان تقویت می‌کند؛ شرایطی که به کاهش امکان گفت‌وگو و تعامل سازنده بین شهروندان و دولت می‌انجامد. هنگامی که شهروندان احساس می‌کنند که مسیرهای قانونی و دموکراتیک برای بیان خواسته‌ها و حل مشکلاتشان مسدود شده است، به‌طور طبیعی به ابزارهای دیگری مانند اعتراضات خیابانی و تجمعات روی می‌آورند. در اصفهان، این موضوع در اعتراضات سال ۱۴۰۱ آشکارا دیده شد؛ جایی که شهروندان، به‌ویژه جوانان، از فقدان فضای مناسب برای بیان نارضایتی‌ها و طرح خواسته‌های خود به‌تنگ آمده و به اعتراضات گسترده و گاهی خشونت‌آمیز دست زدند.

همچنین، نتایج این مطالعه نشان داد که بین اعتماد سیاسی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معنادار و منفی وجود دارد. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های دلاوری و رهبری (۱۴۰۲)، محمدی‌فر (۱۴۰۲)، بکماگامبتوف و همکاران (۲۰۱۸)، و ژائو و همکاران (۲۰۱۸) همسویی داشت. اعتماد سیاسی، به‌عنوان یکی از عناصر کلیدی دموکراسی و ثبات اجتماعی، به میزان اعتماد شهروندان به نهادهای دولتی و فرایندهای سیاسی اشاره دارد. این اعتماد، دربردارنده اعتماد به دولت، مجلس، نظام قضایی، و نهادهای حکومتی دیگر است. با تضعیف اعتماد سیاسی در یک جامعه ممکن است شهروندان به نارضایتی‌های خود پاسخ دهند و این نارضایتی‌ها می‌تواند به‌صورت اعتراضات سیاسی بروز یابد.

در بررسی نتایج مشاهده می‌شود که بین فقدان نشاط اجتماعی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد که با نتایج پژوهش‌های محمدی‌فر (۱۴۰۲) و مسعود و همکاران (۲۰۱۹) همسو است. هنگامی که سطح نشاط اجتماعی بالا باشد، افراد، احساس تعلق بیشتری به جامعه خود دارند و تمایل دارند که در بهبود وضعیت اجتماعی و سیاسی مشارکت کنند. برعکس، کاهش نشاط اجتماعی می‌تواند

سبب ایجاد احساسات منفی ای مانند ناامیدی، بی‌اعتمادی، و بیگانگی از جامعه شود. نبود نشاط اجتماعی یا کاهش سطح نشاط می‌تواند به نارضایتی عمومی و سرانجام، به اعتراضات سیاسی منجر شود. این رابطه در جوامعی که شهروندان احساس ناامیدی، گرانی، و فشارهای اجتماعی-اقتصادی بیشتری را تجربه می‌کنند، پررنگ‌تر است. کاهش نشاط اجتماعی معمولاً با افزایش نارضایتی و بی‌اعتمادی به نهادهای حکومتی همراه است. اگر شهروندان احساس کنند که شرایط زندگی آن‌ها بهبود نمی‌یابد و تلاش‌هایشان برای ایجاد تغییرات بی‌نتیجه است، به تدریج از مشارکت سازنده در جامعه فاصله می‌گیرند و ممکن است به اعتراضات سیاسی روی آورند. در این راستا، اعتراضات سیاسی می‌تواند به عنوان پاسخی به بحران‌های ناشی از کاهش نشاط اجتماعی در نظر گرفته شود.

همچنین، با توجه به نتایج پژوهش حاضر، بین ناامیدی از آینده و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد که با نتایج پژوهش‌های دلاوری و رهبری (۱۴۰۲) و محمدی‌فر (۱۴۰۲) همسو است. ناامیدی از آینده می‌تواند ناشی از شرایط اقتصادی نامطلوب، بیکاری، فساد دولتی، نبود فرصت‌های برابر، فشارهای اجتماعی و سیاسی، و کاهش کیفیت زندگی باشد. در اصفهان، عواملی مانند بیکاری، تورم، محدودیت‌های اجتماعی، و نبود فرصت‌های شغلی مناسب، به افزایش احساس ناامیدی در میان شهروندان منجر شده است. در واقع، ناامیدی از آینده، یکی از عوامل روانی-اجتماعی ای است که می‌تواند به نارضایتی عمومی و سرانجام، به اعتراضات سیاسی منجر شود. هنگامی که شهروندان، آینده را تاریک و بدون امید ببینند، انگیزه و اعتماد خود را به نهادهای سیاسی و اجتماعی از دست می‌دهند و این نارضایتی می‌تواند به صورت اعتراضات سیاسی بروز یابد.

افزون بر این، با توجه به نتایج، مشاهده می‌شود که بین گرانی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد که با نتایج پژوهش‌های دلاوری و رادمرد (۱۴۰۳)، سردارنیا و البرزی (۱۴۰۲)، دلاوری و رهبری (۱۴۰۲)، و محمدی‌فر (۱۴۰۲) همسویی دارد. در ایران، عوامل گوناگونی مانند تورم، افزایش قیمت سوخت، و کمبود کالا می‌توانند باعث گرانی شوند. به طور کلی، گرانی، یکی از عوامل اصلی نارضایتی عمومی است که می‌تواند به اعتراضات سیاسی منجر شود. با افزایش هزینه‌های زندگی، به ویژه در شرایطی که درآمدها ثابت می‌ماند یا کاهش می‌یابد، فشارهای اقتصادی

بر شهروندان بیشتر می‌شود. درواقع، گرانی می‌تواند به نارضایتی عمومی منجر شود؛ زیرا، افزایش قیمت‌ها به کاهش قدرت خرید و افزایش هزینه‌های زندگی می‌انجامد. در چنین شرایطی، شهروندان احساس می‌کنند که استاندارد زندگی‌شان کاهش یافته و برای تأمین نیازهای اولیه خود دچار مشکل شده‌اند. این نارضایتی‌ها می‌تواند به اعتراضات سیاسی تبدیل شود؛ به‌ویژه اگر مردم احساس کنند که دولت قادر به کنترل وضعیت نیست یا به نیازهای آنان توجهی ندارد. در اصفهان نیز مانند بسیاری از مناطق دیگر، گرانی به یکی از عوامل مهم نارضایتی عمومی تبدیل شده است. در سال‌های اخیر، افزایش قیمت‌ها، به‌ویژه کالاهای اساسی‌ای مانند مواد غذایی و مسکن، فشارهای زیادی را بر خانواده‌ها تحمیل کرده است. این فشارها، به‌ویژه در میان طبقات متوسط و پایین جامعه، موجب افزایش نارضایتی‌ها و در نتیجه، بروز اعتراضات سیاسی شده است.

در ادامه بررسی فرضیه‌ها، نتایج نشان داد که بین فساد مالی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. این نتیجه با نتایج مطالعه مسعود و همکاران (۲۰۱۹) همسو است. فساد مالی سبب می‌شود که منابع عمومی به‌گونه‌ای نادرست تخصیص یابند و در نتیجه، عدالت اجتماعی و اقتصادی در جامعه به‌خطر بیفتد. هنگامی که مردم احساس می‌کنند که مقامات فاسد از منابع و منافع عمومی به‌گونه‌ای ناعادلانه بهره‌برداری می‌کنند، ممکن است به اعتراضات سیاسی روی آورند. در اصفهان، مانند بسیاری از نقاط دیگر ایران، فساد مالی، یکی از عواملی است که به نارضایتی عمومی و در نتیجه، به اعتراضات سیاسی منجر شده است. شهروندان اصفهانی که شاهد فساد مالی در نهادهای دولتی و حکومتی بوده‌اند، احساس می‌کنند که منابع عمومی به‌درستی مدیریت نمی‌شوند و این نارضایتی‌ها را در قالب اعتراضات سیاسی بروز داده‌اند.

همچنین، با توجه به نتایج مشاهده می‌شود که بین نارضایتی اقتصادی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معناداری وجود دارد که با نتایج پژوهش‌های دلوری و رهبری (۱۴۰۲)، سردارنیا و البرزی (۱۴۰۲)، محمدی‌فر (۱۴۰۲)، و کورر و همکاران (۲۰۱۹) همسو بود. نارضایتی اقتصادی معمولاً به مشکلاتی مانند بیکاری، تورم، کاهش قدرت خرید، و نابرابری درآمد مربوط می‌شود. نارضایتی اقتصادی می‌تواند به‌شدت بر رفتار اجتماعی و سیاسی شهروندان تأثیر بگذارد. در اصفهان، نارضایتی اقتصادی، یکی از عوامل اصلی بروز اعتراضات سیاسی بوده و بیشتر به‌عنوان واکنشی به مشکلات اقتصادی و ناتوانی

دولت در رفع این مشکلات شکل گرفته است.

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که بین بیکاری و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی نیز رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های دلاوری و رهبری (۱۴۰۲) و محمدی‌فر (۱۴۰۲) همسویی دارد. بیکاری سبب کاهش درآمد و ناتوانی در تأمین معیشت و کاهش سطح زندگی، مشکلات اجتماعی و روانی که نتیجه آن افزایش نگرانی، اضطراب و احساس ناکامی است، و از همه مهم‌تر، افزایش نابرابری در سطح جامعه می‌شود. بیکاری می‌تواند موجب نارضایتی عمومی از وضعیت اقتصادی و سیاست‌های دولتی شود؛ زیرا، افراد بیکار به مشکلات اقتصادی و ناتوانی در تأمین نیازهای اساسی خود واکنش نشان می‌دهند. همچنین، بیکاری می‌تواند سبب افزایش اعتراضات سیاسی شود؛ زیرا، افراد بیکار ممکن است در پی تغییر در سیاست‌های اقتصادی و اشتغال‌زایی باشند. افزون‌براین، بیکاری طولانی‌مدت می‌تواند سبب کاهش اعتماد عمومی به دولت و نهادهای حکومتی شود؛ زیرا، افراد احساس می‌کنند که دولت قادر به حل مشکلات اقتصادی نیست. در اصفهان، بیکاری به‌عنوان یکی از عوامل اصلی بروز اعتراضات سیاسی شناخته شده است. نگاهی به جدول نرخ بیکاری استان‌ها در گزارش‌های مرکز آمار نشان می‌دهد که اصفهان در رتبه هفتم نرخ بیکاری کشور پس از هرمزگان، کرمانشاه، کردستان، لرستان، خوزستان، و سیستان و بلوچستان قرار دارد.

برپایه نتایج پژوهش حاضر، بین احساس محرومیت نسبی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد که با نتایج پژوهش‌های دلاور و رادمرد (۱۴۰۳)، سردارنیا و البرزی (۱۴۰۲)، ولی‌نژاد و کاظمی (۱۴۰۰)، و نوروزپور (۱۳۹۸)، همسو است. محرومیت نسبی زمانی ایجاد می‌شود که افراد احساس کنند از امکانات یا فرصت‌های مشابه با دیگران برخوردار نیستند. این احساس، که مهم‌ترین عامل ایجاد آن، تبعیض در فرصت‌ها و منابع است، به نارضایتی و بی‌عدالتی منجر می‌شود و می‌تواند احساس محرومیت نسبی را تقویت کند. افزون‌براین، احساس محرومیت نسبی می‌تواند سبب نارضایتی از وضع موجود و کاهش اعتماد به نهادهای دولتی و نظام‌های حکومتی شود؛ به‌ویژه زمانی که این نهادها، قادر به رفع مشکلات اقتصادی و اجتماعی نباشند.

سرانجام، با توجه به نتایج مشاهده می‌شود که بین دین‌داری و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، رابطه معناداری وجود دارد که با نتایج پژوهش‌های محمدی‌فر

(۱۴۰۲) و طالبان (۱۳۹۹) همسو است. دین‌داری، به‌عنوان یک بُعد فرهنگی و اجتماعی، می‌تواند تأثیرات پرشماری بر رفتار سیاسی و اجتماعی افراد داشته باشد. در برخی جوامع، دین‌داری بالا ممکن است سبب ثبات سیاسی و کاهش تمایل به اعتراضات سیاسی شود؛ زیرا، دین می‌تواند به‌عنوان یک منبع آرامش عمل کند. در مقابل، دین‌داری می‌تواند به‌عنوان یک عامل محرک برای اعتراضات سیاسی نیز عمل کند؛ به‌ویژه زمانی که احساس شود، اصول دینی نادیده گرفته شده‌اند یا با سیاست‌های دولتی تعارض دارند که انقلاب سال ۱۳۵۷ را می‌توان در این زمینه به‌عنوان نمونه مطرح کرد. برپایه نتایج به‌دست آمده، در اصفهان، به‌عنوان یکی از شهرهای مذهبی ایران، دین‌داری قوی می‌تواند به‌عنوان عاملی برای کاهش نارضایتی‌های سیاسی و اجتماعی عمل کند. برخی از افراد با پایبندی قوی به اصول دینی، به‌ویژه در مناطقی که دین نقش برجسته‌ای در زندگی اجتماعی دارد، ممکن است اعتراضات خود را از طریق مسیرهای مذهبی‌ای مانند مساجد و مجالس دینی ابراز کنند که همین امر، اعتراضات سیاسی را کاهش می‌دهد.

پیشنهادهای کاربردی

۱. با توجه به تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر اعتراضات سیاسی پیشنهاد می‌شود، دولت، سیاست‌های شفاف‌تری را برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی تدوین کند که شامل احترام به آزادی بیان و حق دسترسی به اطلاعات باشد. همچنین، آموزش عمومی در راستای افزایش سواد رسانه‌ای و دیجیتال می‌تواند به شهروندان کمک کند تا اطلاعات درست را از نادرست تشخیص دهند و از افتادن به دام شایعات بپرهیزند. دولت و سازمان‌های غیردولتی می‌توانند با توانمندسازی جامعه مدنی و ایجاد فضاهای دیجیتالی برای بیان دیدگاه‌ها و اعتراضات به‌گونه‌ای مسالمت‌آمیز، از رادیکال شدن اعتراضات جلوگیری کنند؛

۲. با توجه به تأثیر فقدان حوزه عمومی بر اعتراضات سیاسی، پیشنهاد می‌شود حمایت از نهادهای مدنی مستقل برای تقویت حوزه عمومی، در دستورکار مسئولان قرار گیرد. دولت و سیاست‌گذاران باید با تسهیل قوانین و مقررات، فضا را برای رشد و فعالیت نهادهای مدنی مستقل فراهم کنند. نهادهای مدنی می‌توانند به‌عنوان میانجی مردم و دولت عمل کرده و صدای شهروندان را به مقامات، منتقل کنند. همچنین، ایجاد فضاهای گفت‌وگو می‌تواند به تقویت حوزه عمومی منجر شود. دولت و نهادهای عمومی می‌توانند از طریق برگزاری جلسه‌های

عمومی، کارگاه‌های آموزشی، و سمینارهای محلی، فضایی برای گفت‌وگو میان شهروندان و مسئولان ایجاد کنند. این تعاملات می‌تواند به حل مسائل محلی و ملی و کاهش نارضایتی‌ها کمک کند؛

۳. با توجه به تأثیر اعتماد سیاسی بر اعتراضات سیاسی، افزایش توان پاسخ‌گویی مقامات دولتی به وعده‌هایشان، ایجاد فضاهایی برای مشارکت فعال شهروندان در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و اجتماعی، و ارتقای کیفیت اطلاع‌رسانی عمومی، از جمله اقداماتی است که می‌تواند موجب تقویت اعتماد سیاسی شود؛

۴. با توجه به وجود رابطه مثبت بین فقدان نشاط اجتماعی و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، توسعه زیرساخت‌های رفاهی و تفریحی، افزایش مراکز فرهنگی و ورزشی در محله‌های مختلف شهر، ایجاد مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی رایگان یا با هزینه کم برای شهروندان به منظور بهبود سلامت روانی و کاهش نگرانی‌های اجتماعی، ارتقای کیفیت زندگی، برگزاری کارگاه‌های آموزشی درباره مدیریت استرس و ارتقای سلامت روان توسط مسئولان پیشنهاد می‌شود؛

۵. با توجه به تأثیر رضایتمندی اقتصادی، تورم، گرانی، و بیکاری بر اعتراضات سیاسی، پیشنهاد می‌شود، بهبود وضعیت اقتصادی، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و حمایت از کسب‌وکارهای محلی، توسعه برنامه‌های کارآموزی برای دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها و جوانان به منظور افزایش تجربه عملی و مهارت‌های کاری، ایجاد تسهیلات برای کارآفرینان و ارائه وام‌های کم‌بهره، دادن مشاوره و حمایت مالی از کارآفرینان، راه‌اندازی کسب‌وکارهای جدید، کنترل تورم، جلوگیری از افزایش بی‌رویه قیمت‌ها، توزیع عادلانه منابع و فرصت‌ها، تقویت نظارت بر بازارها، حمایت از اقشار آسیب‌پذیر، کنترل نقدینگی، اصلاح سیاست‌های مالی و پولی، و... در دستورکار مسئولان قرار گیرد؛

۶. با توجه به وجود رابطه مثبت بین فساد مالی و اعتراضات سیاسی، اجرای قوانین و سیاست‌های مناسب ضدفساد، تخصیص منابع عمومی به‌گونه‌ای شفاف و قابل دسترس عموم، انتشار اطلاعات مربوط به بودجه، قراردادهای و هزینه‌های عمومی به صورت آنلاین، گزارش‌دهی دوره‌ای نهادهای دولتی درباره نحوه هزینه‌کرد منابع عمومی، تقویت و استقلال نهادهای نظارتی، اعمال مجازات‌های سنگین برای مفسدان و متخلفان اقتصادی، حمایت و تشویق روزنامه‌نگاران برای شناسایی فساد و... توسط دولت، پیشنهاد می‌شود؛

۷. با توجه به وجود رابطه مثبت بین احساس محرومیت نسبی و اعتراضات سیاسی و اهمیت توجه به احساس نابرابری و محرومیت در جامعه، توسعه و اجرای سیاست‌های عدالت اجتماعی، استفاده از داده‌های آماری برای شناسایی گروه‌های نیازمند و تخصیص منابع به این گروه‌ها، ایجاد بانک‌های غذایی و مراکز توزیع، بهبود زیرساخت‌های بهداشتی و آموزشی (شامل ساخت و تجهیز مدارس و بیمارستان‌ها و...) از سوی دولت‌ها پیشنهاد می‌شود؛

۸. با توجه به وجود رابطه بین دین‌داری و اعتراضات سیاسی شهروندان اصفهانی، تقویت نقش نهادهای مذهبی در آموزش و مشاوره، تقویت روحیه همبستگی، توجه به مشکلات و دغدغه‌های دینی، افزایش فعالیت‌های دینی سازنده و حمایت از فعالیت‌های مذهبی به‌منظور تقویت صلح و همبستگی اجتماعی در راستای کاهش تنش‌های اجتماعی پیشنهاد می‌شود.

پیشنهادهای پژوهشی

۱. انجام پژوهش‌های مشابه در مناطق دیگر و مقایسه نتایج با اصفهان می‌تواند به درک بهتر تأثیرات محلی و مقایسه‌های بین منطقه‌ای کمک کرده و نتایج را تعمیم‌پذیرتر کند؛
۲. به پژوهشگران دیگر توصیه می‌شود، ابزارهای پژوهش را توسعه دهند. مشاهده مشارکتی، مصاحبه‌های عمیق و داده‌های ثانویه، از جمله ابزارهایی هستند که می‌توانند به گردآوری داده‌های جامع‌تر و دقیق‌تر در این زمینه کمک کنند؛
۳. به سایر پژوهشگران پیشنهاد می‌شود، متغیرهای جدیدی را در این مورد بررسی کنند. بررسی و گنجاندن متغیرهای جدید اجتماعی و اقتصادی‌ای که ممکن است بر اعتراضات تأثیرگذار باشند می‌تواند به تکمیل نتایج کمک کند؛
۴. انجام پژوهش‌های تطبیقی با کشورهای دیگر یا شهرهای دیگر ایران نیز می‌تواند اقدام مناسبی در این راستا باشد. مقایسه بین‌المللی یا بین‌شهری می‌تواند به شناسایی عوامل مشترک و منحصر به فرد کمک کند و ابعاد جدیدی را به نتایج پژوهش بیفزاید.

منابع

- دلاور، ابوذری؛ رادمرد، محمد (۱۴۰۳). محرومیت نسبی و بی‌ثباتی سیاسی: مطالعه موردی اعتراضات آبان ۱۳۹۸. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۹(۲)، ۱۶۳-۱۲۳.
- دلاوری، ابوالفضل؛ رهبری، محمد (۱۴۰۲). وعده‌های انتخاباتی، محدودیت‌های دولت و اعتراضات سیاسی در ایران؛ مطالعه موردی نخستین سال دولت دوم روحانی (مرداد ۱۳۹۶ تا مرداد ۱۳۹۷). دولت‌پژوهی، ۹(۳۴)، ۲۱۴-۱۷۹.
- دهقان، حمیرا (۱۴۰۱). بررسی علل و واکاوی شکل‌گیری جنبش آبان ۱۳۹۸. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور استان خراسان شمالی.
- سردارنیا، خلیل؛ البرزی، هنگامه (۱۴۰۱). تحلیل اعتراضات صنفی-اجتماعی اخیر در ایران از منظر نظریه سیاست خیابان. پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۱۱(۴۰)، ۱۵۰-۱۰۷.
- صادقیان، هاجر؛ مسعودنیا، حسین؛ نساج، حمید؛ رهبرقاضی، محمودرضا (۱۴۰۰). تبیین رابطه احساس محرومیت نسبی با رضایتمندی سیاسی؛ مورد مطالعه: جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله ساکن شهر اصفهان. جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام، ۹(۱۹)، ۲۲۸-۱۹۷.
- طالبان، محمدرضا (۱۳۹۹). دین‌داری و پتانسیل اعتراض سیاسی مسائل اجتماعی ایران. مسائل اجتماعی ایران، ۱۱(۱)، ۱۷۶-۱۴۳.
- قرنی، محمد (۱۳۸۹). بررسی و تحلیل رابطه فساد با اصول حکمرانی خوب و اثرپذیری آن از فرهنگ سازمانی (مطالعه موردی فساد اداری). مجموعه مقالات همایش ارتقای سلامت اداری، تهران: انتشارات زمان نو.
- گر، تد رابرت (۱۳۸۸). چرا انسان‌ها شورش می‌کنند؟ ترجمه علی مرشدی‌زاده، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- محمدرضا، فریاد نجات (۱۴۰۲). شناخت عوامل اجتماعی-اقتصادی مرتبط با حضور زنان در ناآرامی‌های اخیر در شهر کرمانشاه. همایش ملی زن و هویت ایران اسلامی. گیلان.
- معینی علمداری، جهانگیر (۱۳۸۱). هابرماس: فراملیت و گسترش گستره عمومی. مجله راهبرد، ۹(۳)، ۳۷-۲۳.
- نوروزپور، مرتضی (۱۳۹۸). تحلیل اعتراضات سیاسی دی‌ماه ۱۳۹۶. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۴(۴)، ۲۲۰-۱۸۵.
- ولی‌نژاد، عبدالله؛ کاظمی، عباس (۱۴۰۰). تحلیل جامعه‌شناختی ناآرامی‌های آبان ۱۳۹۸. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۶(۴)، ۲۵۲-۲۲۱.
- هابرماس، یورگن (۱۳۸۶). نقد در حوزه عمومی. ترجمه حسین بشیریه، تهران: نشر نی.

Amosun, T. S., Chu, J., Rufai, O. H., Muhideen, S., Shahani, R., & Gonlepa, M. K. (2022). Does E-government Help Shape Citizens' Engagement During the COVID-19 crisis? A Study of Mediational Effects of How Citizens Perceive the

- Government. *Online Information Review*, 46(5), 846-866.
- Archer, C. M., Jiang, X., Thurston, I. B., & Floyd, R. G. (2019). The Differential Effects of Perceived Social Support on Adolescent Hope: Testing the Moderating Effects of Age and Gender. *Child Indicators Research*, 12(6), 2079-2094.
- Arikan, G. & Bloom, P. B. N. (2019). Religion and Political Protest: A Cross-Country Analysis. *Comparative Political Studies*, 52(2), 246-276.
- Azedi, A. (2023). Does Job Insecurity Motivate Protest Participation? A Multilevel Analysis of Working-Age People from 18 Developed Countries. *Sociological Perspectives*, 66(3), 476-495.
- Bekmagambetov, A., Wagner, K. M., Gainous, J., Sabitov, Z., Rodionov, A., & Gabdulina, B. (2018). Critical Social Media Information Flows: Political Trust and Protest Behaviour among Kazakhstani College Students. *Central Asian Survey*, 37(4), 526-545.
- Battaglini, M., Morton, R. B., & Patacchini, E. (2020). *Social Groups and the Effectiveness of Protests* (No. w26757). National Bureau of Economic Research.
- Białowolski, P. (2016). The Influence of Negative Response Style on Survey-Based Household Inflation Expectations. *Quality & Quantity*, 50(2), 509-528.
- Boulianne, S., & Ohme, J. (2022). Pathways to Environmental Activism in Four Countries: Social Media, Environmental Concern, and Political Efficacy. *Journal of Youth Studies*, 25(6), 771-792.
- Boulianne, S., Koc-Michalska, K., & Bimber, B. (2020). Mobilizing Media: Comparing TV and Social Media Effects on Protest Mobilization. *Information, Communication & Society*, 23(5), 642-664.
- Byrd, W. C., Gilbert, K. L., & Richardson Jr, J. B. (2017). The Vitality of Social Media for Establishing a Research Agenda on Black Lives and the Movement. *Ethnic and Racial Studies*, 40(11), 1872-1881.
- Della Porta D, Diani M (2006) *Social Movements: an Introduction*. Blackwell, Oxford.
- Dubé, L., & Guimond, S. (2014). Relative Deprivation and Social Protest: The Personal-Group Issue. In *Relative Deprivation and Social Comparison* (pp. 201-216). Psychology Press.
- Dutil, P. (2022). What do People Want from Politics? Rediscovering and Repurposing the "Maslow Hierarchy" to Teach Political Needs. *Journal of Political Science Education*, 18(1), 138-149.
- Farooq, S., Bukhari, S., & Ahmed, M. (2017). Arab Spring and the Theory of Relative Deprivation. *International Journal of Business and Social Science*, 8(1),

126-132.

Finlayson, J. G., & Rees, D. H. (2023). Jürgen Habermas. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Available at: <https://plato.stanford.edu/entries/habermas/>

Geremek, B. (2019). *Between Hope and Despair. In Eastern Europe... Central Europe... Europe*. Routledge.

Gershtenson, J., Ladewig, J., & Plane, D. L. (2006). Parties, Institutional Control, and Trust in Government. *Social Science Quarterly*, 87(4), 882-902.

Grant, P. R. (2008). The Protest Intentions of Skilled Immigrants with Credentialing Problems: A Test of a Model Integrating Relative Deprivation theory with Social Identity Theory. *British Journal of Social Psychology*, 47(4), 687-705.

Gupta, D. (2023). *Protest Politics Today*. John Wiley & Sons.

Harris, F. C. (1994). Something Within: Religion as a Mobilizer of African-American Political Activism. *The Journal of Politics*, 56(1), 42-68.

Hoffman, M., & Jamal, A. (2014). Religion in the Arab Spring: Between Two Competing Narratives. *The Journal of Politics*, 76(3), 593-606.

Holub, R. C. (2013). *Jurgen Habermas: Critic in the Public Sphere*. Routledge.

Huang, L., Zheng, D., & Fan, W. (2022). Do Social Networking Sites Promote Life Satisfaction? The Explanation from an Online and Offline Social Capital Transformation. *Information Technology & People*, 35(2), 703-722.

Jamal, A. (2005). The Political Participation and Engagement of Muslim Americans: Mosque Involvement and Group Consciousness. *American Politics Research*, 33(4), 521-544.

Jarosch, G. (2023). Searching for Job Security and the Consequences of Job Loss. *Econometrica*, 91(3), 903-942.

Kliuchnyk, R. M. (2017). Relative Deprivation and Political Protest. *Scientific and Theoretical Almanac Grani*, 20(1), 62-67.

Kritzer, H. M. (1977). Political Protest and Political Violence: A Nonrecursive Causal Model. *Social Forces*, 55(3), 630-640.

Kurer, T., Häusermann, S., Wüest, B., & Enggist, M. (2019). Economic Grievances and Political Protest. *European Journal of Political Research*, 58(3), 866-892.

Landmark, M. (2016). *Trust in Public Institutions: A Comparative Study of Botswana and Tanzania. Master's Thesis in Public Administration*. University of Bergen.

Letsoara, T. J. (2021). *Political Trust and Protest Behaviour*. Local Government

in the Free State.

Lipsky, M. (1968). Protest as a Political Resource. *American Political Science Review*, 62(4), 1144-1158.

Loveland, M. T., Sikkink, D., Myers, D. J., & Radcliff, B. (2005). Private Prayer and Civic Involvement. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 44(1), 1-14.

Massoud, T. G., Doces, J. A., & Magee, C. (2019). Protests and the Arab Spring: An Empirical Investigation. *Polity*, 51(3), 429-465.

McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (1977). Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. *American journal of Sociology*, 82(6), 1212-1241.

Mieriga, I. (2014). Political Alienation and Government-Society Relations in Post-Communist Countries. *Polish Sociological Review*, 185(1), 3-24.

Moyano, M., Lobato, R. M., & Trujillo, H. M. (2024). Social Alienation as a Bridge between Unemployment and Support for Political Violence. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 1-10

Ngah, A. H., Gabarre, S., Eneizan, B., & Asri, N. (2021). Mediated and Moderated Model of the Willingness to Pay for Halal Transportation. *Journal of Islamic Marketing*, 12(8), 1425-1445.

Oliver, R. L. (1999) Whence Consumer Loyalty?. *Journal of Marketing*, 63(4_suppl1), 33-44.

Opp, K. D. (2009). *Theories of Political Protest and Social Movements: A Multidisciplinary Introduction, Critique, and Synthesis*. Routledge.

Ortiz, J., & Tripathi, A. K. (2017). *Resource Mobilization in Social Media: the Role of Influential Actors*. ECIS.

Paasonen, K. (2022). Does Unemployment Drive Political Violence and Protest?: Focusing on the Case of Middle Eastern and North African Youth. *Conflict Trends*, 1, 1-4.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American community*. Touchstone.

Putnam, R. D. (2015). *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*. Routledge.

Sayles, M. L. (1984). Relative Deprivation and Collective Protest: an Impoverished Theory?. *Sociological Inquiry*, 54(4), 449-465.

Scherman, A., & Rivera, S. (2021). Social Media Use and Pathways to Protest Participation: Evidence from the 2019 Chilean Social Outburst. *Social Media Society*, 7(4), 20563051211059704

Schwartz, D. C. (2017). *Political Alienation and Political Behavior*. Routledge.

- She, L., Rasiah, R., Turner, J. J., Guptan, V., & Nia, H. S. (2021). Psychological Beliefs and Financial Well-Being Among Working Adults: The Mediating Role of Financial Behaviour. *International Journal of Social Economics*, 49(2), 190-209.
- Simonson, M. D., Block Jr, R., Druckman, J. N., Ognyanova, K., & Lazer, D. (2024). Black Networks Matter: The Role of Interracial Contact and Social Media in the 2020 Black Lives Matter. *Elements in Contentious Politics*. <https://www.cambridge.org/core/elements/black-networks-matter/F1D7CC20FE798260F22D3E40ABE26A03>
- Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M., Ware, L., Danovsky, M., & Stahl, K. J. (1997). The Development and Validation of the Children's Hope Scale. *Journal of Pediatric Psychology*, 22(3), 399-421.
- Teorell, J., Torcal, M., & Montero, J. R. (2007). 13 Political Participation. Citizenship and Involvement in European Democracies, *A Comparative Analysis*, 17, 334.
- Tilly C, Tarrow S (2006) *Contentious Politics*. Paragon Press, Lanham.
- Wang, D., Kan, W., Qin, S., Zhao, C., Sun, Y., Mao, W., ... & Hu, Y. (2021). How Authentic Leadership Impacts on Job Insecurity: The Multiple Mediating Role of Psychological Empowerment and Psychological Capital. *Stress and Health*, 37(1), 60-71.
- Xue, M., Shen, H., & Zhao, J. (2018). Risk Factors Influencing Environmental Protest Severity in China. *International Journal of Conflict Management*, 29(2), 189-212.
- Zumárraga-Espinosa, M. R. (2020). Redes Sociales y Protesta Política: Un Análisis Del Rol Moderador Del Estatus Socioeconómico y la Pertenencia a Grupos Políticos. Doxa Comunicación. *Revista Interdisciplinar de Estudios de Comunicación y Ciencias Sociales*, 55-77.